
IV konferencija Dani primenjene psihologije

Knjiga rezimea

www.psihologijanis.org/dpp

**Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Departman za psihologiju**

novembar 2008.

Organizaciju IV konferencije Dani primenjene psihologije u Nišu i štampanje ove knjige rezimea, finansiralo je Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije. Deo sredstava obezbeđen je i sa projekta 149062D koji se sprovodi na Departmanu za psihologiju Filozofskog fakulteta u Nišu, a čiji su istraživači učestvovali u organizaciji konferencije, pripremanju softvera i publikacija, te sami učestvovali u njenom radu kao izlagači.

Sadržaj:

ŠKOLSKA PSIHOLOGIJA.....7

1. Education and practical work at students from helping profession.....7
2. Nastavničke kompetencije u kurikulumu za obrazovanje psihologa – između teorije i prakse8
3. Primena aktivnog učenja u obrazovanju psihologa9
4. Unapređenje kvaliteta i efikasnosti profesionalne prakse studenata nastavnčkih fakulteta u svetlu novih obrazovnih paradigmi.....9
5. Psiholog i pedagog u nastavnoj praksi 10
6. Saradnička komunikacija školskog pedagoga i psihologa u podsticanju muzički nadarenog učenika u razrednoj nastavi..... 11
7. Samoaktualizacija i karakteristike licnosti prosvetnih radnika... 12
8. Prognostička vrednost tolerancije na frustraciju i samokontrole na kraju predškolskog uzrasta..... 13
9. Priroda i poreklo razlika između srpske i romske dece u opštoj inteligenciji merenoj Vekslerovom skalom inteligencije za decu... 14
10. Sistemske strategije za prevenciju nasilja u školi i uloga psihologa u njenom sprovođenju..... 15
11. Konceptcija i aspekti razvoja školskog kurikuluma usmerenog ka učeniku 16
12. Karakter međuljudskih odnosa u školi i položaj učenika u nastavnom procesu 17
13. Vaspitni stilovi roditelja i ciljevi postignuća učenika 18
14. Uloga pola i uzrasta u opštem uspehu učenika osnovnih škola 19
15. Konformizam i izbor škole 19

OSOBE SA RAZVOJNIM TEŠKOĆAMA.....21

1. Stavovi adolescenata prema vršnjacima sa smetnjama u21
razvoju.....21
2. Klinička komunikacija sa mentalno zaostalom decom.....22
3. Stavovi mladih prema osobama sa telesnim invaliditetom 23

4. Stanovanje uz podršku za osobe sa intelektualnim teškoćama – uloga psihologa u službi podrške	24
5. Slika o sebi osoba sa intelektualnim teškoćama – preliminarni rezultati i praktične implikacije programa podsticanja samoodređenja osoba sa intelektualnim	25
teškoćama	25

PSIHOLOGIJA RADA

1. Šta psihologija može dati menadžmentu	27
2. Upravljanje vanrednim situacijama	28
3. Stilovi učenja i profesionalno usmerenje	29
4. Psihološki profil „prosečne nezaposlene osobe” koja konkuriše za obuku za vođenje poslovnih knjiga	30
5. Rešavanje problema dugoročne nezaposlenosti primenom treninga samoefikasnosti.....	31
6. Efekti treninga samoefikasnosti kod starijih dugoročno nezaposlenih lica.....	32
7. Osvrt na profesionalnu selekciju.....	33
pogled iz ugla poslodavca i nezaposlenog lica.....	33
8. Zadovoljstvo životom - Dienerova skala	34
9. Međuljudski odnosi na radnom mestu i zadovoljstvo poslom ...	35

PSIOMETRIJA I PSIHOLOGIJA LIČNOSTI.....

1. Psihometrijske karakteristike Singelisovih skala ličnih konstrukata (scs) u našoj kulturi	37
2. Faktorska struktura testa profesionalnih opredeljenja	38
3. Psihometrijska evaluacija skale za ispitivanje sindroma izgaranja na poslu kod nastavnika	39
4. “Etic-pristup” konstrukcije psiholoških mernih instrumenata - problemi i moguće rešenje	40
5. Osobine ličnosti i intenzitet pažnje	41
6. Emocionalni profil i lokus kontrole kod učenika i studenata.....	42
7. Individualne razlike između ličnosti	43
8. Kako uhvatiti lažova?	44

9. Stavovi prema društveno važnim pitanjima kod studenata različitih profesionalnih usmerenja	45
---	----

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA..... 47

1. Životni stilovi srednjoškolaca.....	47
2. Procena vrednosnih orijentacija roditelja i predstava o sebi	48
3. Afektivna vezanost studenata u gradovima bivše sfrj.....	49
4. Tretman usamljenosti adolescenata treningom komunikacionih veština.....	50
5. Zanemarivanje dece u porodici, parametri i posledice	52
6. Empatija kod srednjoškolaca sa umetničkim sklonostima	53
7. Ka novom teorijskom konceptu empatije	54
8. Mediji i seksualnost	54
9. Obrazovanje psihologa iz ugla razvojne psihologije	55
10. The relationships between gender roles, digit ratio, middle phalanges hairiness and school success	56

KLINIČKA PSIHOLOGIJA 58

1. Dečji imaginarni prijatelj.....	58
2. Nasilje u alkoholičarskoj porodici.....	58
3. Stepfamilliess: issues and implications for practitioners.....	59
4. Empatičnost i anksioznost nastavnika i vaspitača zaposlenih u zavodu za vaspitanje dece i omladine.....	60
5. Emocionalni profil osoba zavisnih od interneta.....	61
6. Mentalno zdravlje studenta Univerziteta u Prištini	62

ŠKOLSKA PSIHOLOGIJA

1. EDUCATION AND PRACTICAL WORK AT STUDENTS FROM HELPING PROFESSION

Sofija Arnaudova, Ivan Trajkov, Frosina Denkova
Filozofski Fakultet, Skopje

The lack of information concerning the social skills at students from helping professions (psychologists and social workers) is a very big problem. Students, as future experts in the helping professions, have to communicate appropriately with the people, community and social services and institutions for being successful in their job and relations with their clients.

In this research were used qualitative and quantitative methods in getting the measurements of empathy, altruism and assertiveness in students that have participated in educations out of the classes. The sample was consisted from 95 psychology students and 154 social work students.

The results are showing that there is a positive connection between the quantity of educations and altruism $p < .01$ ($r = .16$) and positive connection between quantity of educations and assertiveness $p < .05$ ($r = .10$). Also, there are significant differences in the level of altruism between the student according to the quality of the educations ($t(247) = 8.28$ $p < .01$).

From the sample only 41.84% of the students participated in educations out of the classes (most of them are social workers) and from the results from the focus groups they have proclaimed that they have worked voluntarily in civil sector, especially in NGO where they have given psychosocial support on vulnerable groups.

The obtained results can't be generalized to all helping professions because of the sample limitation, but they are significant for seeing the current state in regards of the researched characteristics and building a strategy for their improvement in the future experts in helping professions. At the same time, the results present a significant indicator that confirms the idea of redesigning the current study programs that would provide opportunities for the present students to get the needed competencies for providing their professional success.

Ključne reči: helping professions, empathy, altruism, assertiveness.

2. NASTAVNIČKE KOMPETENCIJE U KURIKULUMU ZA OBRAZOVANJE PSIHOLOGA – IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE

Violeta Arnaudova
Filozofski Fakultet, Skopje

Sve reforme, koncepti, preporuke, smernice i inovacije u obrazovanju ostaju samo dobra (loša) zamisao ili koncepcija, dok ne nađu svoj praktični odraz u aktivnostima koje se odvijaju u odeljenju. Cilj ove studije je utvrditi kompetencije nastavnika psihologije po završetku studija psihologije, na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta iz Skoplja. Analiza uključuje predmetne programe prvog i drugog ciklusa – smer pedagoška psihologija koji pomažu sticanju kompetencija nastavnčkog poziva.

Analiza studijskog programa je rukovođena nastojanjem da se pronađu sadržaji koji omogućavaju sticanje kompetencija koje su prethodnom analizom strukture nastavnčkih kompetencija identifikovane kao ključne za uspešno učešće u nastavi: samokritičnost i profesionalni razvoj, kompetencije koje se odnose na poznavanje predmetnih sadržaja i nastavnčkih veština, kompetencije koje govore o sposobnosti pružanja doprinosa razvoju obrazovanja i posvećenost vrednostima i briga za učenike

Analiza sadržaja kurikuluma potvrđuje da se, tokom akademskih studija, studenti upoznaju sa ključnim psihološkim pojmovima, teorijama, praktičnim znanjima i veštinama koje su neophodne za razumevanje i oblikovanje procesa obrazovanja, učenja i nastave. U skladu s tim, kurikulum pokriva sledeće oblasti: razvojne promene i individualne razlike, učenje, nastava i motivacija, razvojna procena i evaluacija obrazovnih ishoda, istraživanje i inovacije u obrazovnom kontekstu, psihološke intervencije i komunikacijske veštine.

***Ključne reči:** kompetencije, teorija, praksa.*

3. PRIMENA AKTIVNOG UČENJA U OBRAZOVANJU PSIHOLOGA

Blagica Zlatković
Učiteljski fakultet, Vranje

U brojnim teorijskim razmatranjima ističu se prednosti aktivnog učenja u realizaciji nastave i dostizanju postavljenih vaspitno-obrazovnih ciljeva. Paradoksalno, teorijski stavovi, ponekad i empirijski potkrepljeni podacima o prednostima aktivnog učenja, samo su delimično implementirani u postojeću obrazovnu praksu. Postojeće stanje u obrazovanju nalaže ponovno usmeravanje pažnje na disparitet teorije i prakse i prepoznavanje objektivnih i subjektivnih razloga koji umanjuju spremnost nastavnika da se opredele za organizaciju nastavnog procesa u kome preovlađuju aktivne metode učenja.

Prednosti aktivnog učenja uočene su na svim nivoima obrazovanja, u realizaciji nastavnog procesa sa različitim kategorijama učesnika, u savladavanju različitih naučnih disciplina. Ovaj rad je orijentisan ka sagledavanju prednosti aktivnog učenja u organizaciji nastavnih aktivnosti sa studentima psihologije. Primenjeni pristup podrazumeva uočavanje saglasnosti aktivnih metoda učenja sa karakteristikama ličnosti studenata psihologije, prirodnom disciplinom koje studenti psihologije izučavaju, postavljenim vaspitno-obrazovnim ciljevima studijskog programa i očekivanim ishodom.

***Ključne reči:** aktivno učenje, studenti psihologije, studijski program, vaspitno-obrazovni ciljevi.*

4. UNAPREĐENJE KVALITETA I EFIKASNOSTI PROFESIONALNE PRAKSE STUDENATA NASTAVNIČKIH FAKULTETA U SVETLU NOVIH OBRAZOVNIH PARADIGMI

Sladana Anđelković,
Učiteljski fakultet, Beograd

Organizacija studiranja na nastavničkim fakultetima permanentno se istražuje i menja u svrhu dobijanja kvalitetnijeg i efikasnijeg obrazovanja budućih nastavnika.

Potrebne i nužne promene u metodologiji poučavanja i učenja i kvalitet profesionalne prakse studenata, posebno su značajni na fakultetima koji obrazuju buduće nastavnike i vaspitače. Zapostavljanje praktične i aplikativne dimenzije procesa učenja, osnovni su nedostaci koji prate obrazovanje nastavnika. U skladu sa Bolonjskom deklaracijom i reformom univerziteta, vrše se velike promene u pogledu planiranja, organizacije, realizacije i evaluacije profesionalne prakse studenata.

U okviru istraživanja problematike inicijalnog obrazovanja nastavnika, analizirali smo paradigmatičke aspekte studentske prakse, s posebnim osvrtom na sticanje profesionalnih kompetencija kojima se pokušava odgovoriti na izazove savremenog života i rada, a koje predstavljaju dobar uvod u otvoren, dinamičan, trajan proces profesionalnog razvoja nastavnika. Kroz refleksivno, iskustveno učenje tokom prakse, studenti se upoznaju sa raznovrsnim ulogama koje ih čekaju u profesionalnom životu.

Polazeći od te pretpostavke, pokušali smo da ispitamo stavove studenata o profesionalnoj praksi koja bi trebalo da omogući studentima sticanje profesionalnih kompetencija nastavničkog poziva, upotrebu refleksivne prakse i razvijanje vlastitog koncepta učenja.

***Ključne reči:** profesionalna praksa, nastavnički fakulteti, stavovi studenata, profesionalni razvoj.*

5. PSIHOLOG I PEDAGOG U NASTAVNOJ PRAKSI

Emina Kopas-Vukašinić
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

U radu su razmatrana pitanja organizacije zajedničkih aktivnosti psihologa i pedagoga, u odnosu na profesore koji se svakodnevno susreću sa problemima u sistemu obrazovanja i vaspitanja mladih. Prezentovana su iskustva realizatora aktuelnog akreditovanog programa "Kroz srednju školu na pragu života", za profesore srednjih stručnih škola. Jedinstvenim delovanjem stručnih saradnika, psihologa i pedagoga, ovaj program nudi mogućnosti prevazilaženja osnovnih problema organizacije nastave. U tom kontekstu psiholozi i pedagozi, koji ga realizuju, bave se pitanjima motivacije učenika u nastavnim aktivnostima, njihove disciplinovanosti, pripreme i organizacije časova, kao i saradnje sa roditeljima. Evaluacije

učesnika seminara potvrđuju njegovu primenljivost u savremenoj srednjoj školi. Takođe, ukazuju i na potrebu sagledavanja novih mogućnosti zajedničkog delovanja stručnih saradnika u nastavnoj praksi. Ova saradnja je posebno korisna za profesore stručnih predmeta, koji u sistemu svog institucionalnog obrazovanja nisu izučavali didaktičko-metodičke nauke. Supervizijski kontakti sa učesnicima seminara takođe, potvrđuju našu konstataciju da psiholog i pedagog moraju zajedno planirati i organizovati rad sa svim stručnim licima u školi. To podrazumeva njihove aktivnosti u cilju unapređivanja nastave, vaspitnog rada sa učenicima i uspešnog savetodavnog rada sa roditeljima. Ova područja delovanja su izdvojena kao prioritetna za prevazilaženja aktuelnih problema savremene srednje škole.

Ključne reči: stručni saradnici, srednja škola, akreditovani program, organizacija nastave.

6. SARADNIČKA KOMUNIKACIJA ŠKOLSKOG PEDAGOGA I PSIHOLOGA U PODSTICANJU MUZIČKI NADARENOG UČENIKA U RAZREDNOJ NASTAVI

Nela Radevska

Osnovna skola "Sv.Kiril i Metodij", Skoplje

Muzički nadarenom učeniku u razrednoj nastavi osnovne škole, koji pokazuje visoki stepen potencijalne muzičke percepcije, muzičke memorije, muzičke inteligencije, muzičke kreativnosti potreban je edukativni podsticaj, kako od nastavnika, tako i od stručne službe škole.

Školski pedagog i psiholog svojom interaktivnom saradničkom komunikacijom započinju proces procesne dijagnostike, koja predstavlja permanentan i otvoren edukativni proces prepoznavanja i praćenja nadarenih učenika.

Školski psiholog, primenom raznih psiholoških testova, identifikuje nadarene učenike, kao i osobeno muzičko nadarene učenike.

Školski pedagog, preko procesnih razgovora sa nastavnikom, roditeljem, ocene učenika i samoocenivanja, procenjuje osobine muzički nadarenog učenika.

U procesnoj dijagnostici muzički nadarenog učenika sledi timski rad školskog pedagoga, psihologa i nastavnika u pripremi i izradi programa za optimalni razvoj muzički nadarenog učenika.

Implementacija didaktičkih muzičkih modela doprinosi razvoju muzički nadarenog učenika.

Kompatibilni interaktivni rad školskog pedagoga i psihologa, daje podsticaj za uspešni razvoj muzički nadarenog učenika.

***Ključne reči:** muzički nadareni učenik, školski nastavnik, pedagog, psiholog, komunikacija.*

7. SAMOAKTUALIZACIJA I KARAKTERISTIKE LICNOSTI PROSVETNIH RADNIKA

Dragana Mitić, Snežana Stojiljković
Filozofski fakultet, Niš

Potreba za samoaktualizacijom označava, prema teoriji Abrahama Maslova, prirodnu težnju pojedinca da ostvari sopstvene ljudske potencijale, odnosno, ono što mu je dato na rođenju u obliku mogućnosti koje tokom života valja realizovati. Maslov smatra da su motivi i potrebe pojedinca hijerarhijski organizovane, a na vrhu te hijerarhije se nalazi se samoostvarenje kao specifično ljudska, B potreba.

Predmet proučavanja ovoga rada jeste samoaktualizacija prosvetnih radnika, tačnije, stepen samoaktualizacije nastavnika, zaposlenih u različitim obrazovnim institucijama, počev od osnovnog do visokog obrazovanja. Pored toga, namera nam je bila da utvrdimo da li se doživljaj samoostvarenosti može povezati sa nekim karakteristikama ličnosti nastavnika. Istraživanjem je obuhvaćeno 120 nastavnika iz Niša, zaposlenih u osnovnim i srednjim školama, kao i na pojedinim fakultetima. Za procenu pojedinih aspekata samoaktualizacije korišćen je Upitnik ličnih usmerenja POI (Personal Orientation Inventory, Shostrom, 1980), a za procenu karakteristika ličnosti, sa stanovišta petofaktorskog modela „Big Five“, korišćen je upitnik NEO PI-R.

Rezultati istraživanja pokazuju da je prilično visok stepen samoaktualizacije ispitanih nastavnika, što može značiti da im profesija prosvetnog radnika pruža priliku za ostvarenje sopstvenih potencijala. Lični doživljaj samoostvarenosti ne zavisi od pola ispitanika, niti od stepena formalnog obrazovanja. Rezultati korelativne analize su delimično potvrdili postavljene hipoteze o povezanosti samoaktualizacije i bazičnih dimenzija ličnosti. Nađena je statistički značajna negativna korelacija između

Neuroticizma i samoaktualizacije, kao i pozitivna korelacija Ekstraverzije i Otvorenosti ka iskustvu sa samoaktualizacijom. Nisu nađene korelacije POI sa dimenzijama Saradljivost (A) i Savesnost (C), što odstupa od naših očekivanja. Nalazi upućuju na to da su u većoj meri samoaktualizovani oni prosvetni radnici koji su otvoreni za novine, estetski senzitivni i tolerantni prema novim idejama i koji žive u sadašnjosti umesto u prošlosti. Takođe, samoostvarene osobe su emocionalno stabilne i imaju aktivan odnos i pozitivan stav prema socijalnom okruženju.

Ključne reči: Samoaktualizacija, Bazične dimenzije ličnosti, prosvetni radnici

8. PROGNOŠTIČKA VREDNOST TOLERANCIJE NA FRUSTRACIJU I SAMOKONTROLE NA KRAJU PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Slavica Pavličević

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, Kruševac

Tolerancija na frustraciju i sposobnost samokontrole bitna su merila zrelosti ličnosti. Istraživanje koje je rađeno u našoj zemlji na uzorku mladih (srednjoškolski -adolescentni uzrast), svrstava ove dimenzije u varijable i indikatore emocionalne adekvatnosti pojedinca (Hrnjica S., 1992).

Predmet ovog istraživanja je prediktivna vrednost stepena tolerancije na frustraciju i stepena samokontrole na kraju predškolskog uzrasta, u odnosu na adaptaciju deteta u prvim mesecima školovanja. Istraživanje je rađeno u 3 vrtića i 4 osnovne škole u Kruševcu, u periodu maj 2007. – februar 2008. godine. Uzorak čini 114-oro dece (od 6 – 7 godina starosti). Procena stepena tolerancije na frustraciju i stepena samokontrole vršena je od strane roditelja, vaspitača i učitelja, odnosno, onih koji najbolje poznaju dete.

Varijabla tolerancija na frustraciju operacionalizovana je na situacije kada nešto detetu nedostaje, kada treba da odloži zadovoljenje svojih potreba, kada hrana nije po njegovom ukusu, kada je žedan, kada nema tople vode, kada je hladno ili previše vruće, kada dete mora duže da bude na jednom mestu, kada je situacija neizvesna (u igri, u radu, u takmičarskim situacijama, kada drugi ne prihvataju njegove ideje). Varijabla samokontrola, operacionalizovana je kao sposobnost smirenog reagovanja u

konfliktnim situacijama, kao spremnost za konstruktivna rešenja problema, sporazumevanjem i saradnjom, bez ispoljavanja impulsivnih reakcija.

Rezultati istraživanja pokazuju visoku prediktivnu vrednost, što znači da na osnovu stepena tolerancije na frustraciju i stepena samokontrole, procenjenih na kraju predškolskog perioda, možemo predvideti uspešnost adaptacije deteta u prvim mesecima školovanja, pri čemu je stepen adaptacije shvaćen kao interaktivno prilagođavanje deteta novoj školskoj sredini, ali i prilagođavanje školske i porodične sredine novonastalim potrebama i interesovanjima deteta.

***Cljučne reči:** predikcija, tolerancija, frustracija, samokontrola, adaptacija, interaktivnost.*

9. PRIRODA I POREKLO RAZLIKA IZMEĐU SRPSKE I ROMSKE DECE U OPŠTOJ INTELIGENCIJI MERENOJ VEKSLEROVOM SKALOM INTELIGENCIJE ZA DECU

Gordana Đigić

Ugostiteljsko-turistička škola, Niš.

U istraživanju, čiji će rezultati biti prikazani, ispitivana je opšta inteligencija srpske i romske dece osnovnoškolskog uzrasta (IV, VI i VIII razred). Cilj ovog istraživanja bio je da utvrdi da li između srpske i romske dece postoje i kakve su razlike u pogledu opšte inteligencije, merene Vekslerovom skalom inteligencije za decu, sa kojim faktorima su povezane i da li se razlike smanjuju kada se statističkim procedurama kontrolišu dejstvo tih faktora.

Nakon primene testa inteligencije, rezultati su analizirani u odnosu na veći broj relevantnih faktora, kao pokušaj objašnjenja razlika koje se javljaju u nivou postignuća srpske i romske dece na primenjenom testu inteligencije. Utvrđeno je da je postignuće romske dece na testu inteligencije u značajnoj korelaciji sa ispitivanim pokazateljima socio-ekonomskog i kulturnog statusa porodice, dok je kod srpske dece ova korelacija znatno manje izražena. Kao najznačajniji korelat uspeha na testu inteligencije, među ispitivanim elementima socio-ekonomskog statusa, izdvojio se nivo obrazovanja roditelja.

Takođe smo, naknadnim ispitivanjem roditelja o iskustvima srpske i romske dece sa igračkama i edukativnim materijalom na predškolskom

uzrastu, prepoznali da bi jedan od izvora razlika u postignuću na testu mogle biti i razlike u iskustvima od značaja za rešavanje testnih zadataka.

Ključne reči: inteligencija, Romi, međuetničke razlike u inteligenciji.

10. SISTEMSKE STRATEGIJE ZA PREVENCIJU NASILJA U ŠKOLI I ULOGA PSIHOLOGA U NJENOM SPROVOĐENJU¹

Ivana Simić
Filozofski fakultet, Niš

Postoje različiti predloženi programi kako da se odgovori na problem nasilja u školi. Ovi programi postavljaju različite specifične ciljeve. Neki od ciljeva su povećanje fizičke bezbednosti, smanjenjem ekstremnih formi nasilja, drugi promoviraju psihološki bezbednu školsku klimu. Neki su proaktivni i bave se treningom za prevenciju razvoja nasilnog ponašanja, neki se fokusiraju na razvoj veština, drugi na zastrašivanje i kažnjavanje, neki se fokusiraju na rešavanje incidenata, dok drugi na identifikovanje problema učenika.

Danas se na problem nasilja gleda iz ugla sistemske perspektive. Na nasilje se odgovara udruženim snagama, umrežavanjem kritično velikog broja odgovornih ljudi, sistemskim merama koje su rezultat konsenzusa svih uključenih grupa i koje se dosledno i istrajno sprovode. Zato se uz programe koje nastoje da povećaju asertivnost potencijalne žrtve ili empatičnost nasilnika i akcije, u kojima glavnu ulogu imaju odrasli koji treba da obezbede bolji nadzor i poštovanje pravila, sve više razvijaju programi koji angažuju celu školu, pa i širu zajednicu i posebno nastoje da iskoriste veliki značaj vršnjaka i njihove podrške. Da bi se uspešno borili sa ovim problemom, akcija mora biti preduzeta na mnogim nivoima. Intervencijama ne bi trebalo da budu obuhvaćene samo žrtve i nasilnici, već treba da obuhvate i školu i vršnjake i roditelje.

Implementacija anti - nasilnog programa je kompleksan i produžen proces i mora se voditi sistematskim principima za anti- nasilne intervencije.

¹ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

Uloga psihologa u sprovođenju prevencije u školi je široko zasnovana. Bilo da daju predloge za konkretne strategije delovanja na osnovu njihovog istraživanja kompleksnosti faktora koji deluju na pojavnost nasilnog ponašanja ili uključivanjem u samu implementaciju programa prevencije. To može da uključuje procenjivanje problema agresije i viktimizacije, praćenje i beleženje problema, rad sa žrtvama, nasilnicima, roditeljima i žrtava i nasilnika, identifikovanje ključnih osoba za sprovođenje antinasilnog programa, edukacija osoblja i školske zajednice.

Ključne reči: nasilje, strategije, prevencija, sistemski pristup, uloga psihologa.

11. KONCEPCIJA I ASPEKTI RAZVOJA ŠKOLSKOG KURIKULUMA USMERENOG KA UČENIKU

Marija Cvetković
Filozofski fakultet, Niš

У раду се разматрају питања усаглашености циљева образовања и прихваћене концепције школског курикулума. Свака концепција курикулума подразумева и опредељивање за реализацију одређених образовних и васпитних циљева, притом је потребно направити разлику између концепције академског курикулума, курикулума усмереног на друштво и курикулума усмереног ка ученику. У раду се разматрају поменуте концепције курикулума и указује на њихову усмереност ка одређеним циљевима образовања. Реализација школског курикулума одвија се под утицајем различитих друштвених околности које су праћене сталним променама, у које посредно или непосредно утичу циљеве који се остварују у образовном процесу. Сматра се да постоји већи број фактора који утичу на концепцију и реализацију курикулума, али да приликом опредељивања за одређени концепт школског курикулума увек треба узети у обзир друштвене околности у којима ће се он реализовати. Данас се тежи реализацији курикулума усмереног ка ученику који више одговара измењеним друштвеним околностима и потребама савременог друштва. У раду се указује на позитивне ефекте које избор и реализација ове концепције курикулума има на развој личности ученика.

Ključne reči: ciljevi obrazovanja, koncepcije, kurikulum, učenici.

12. KARAKTER MEĐULJUDSKIH ODNOSA U ŠKOLI I POLOŽAJ UČENIKA U NASTAVNOM PROCESU

Dragana Jovanović
Filozofski Fakultet, Niš

Međuljudski odnosi u školi su jedno od krucijalnih pitanja koja proučavaju stručnjaci iz različitih naučnih područja, posebno sociologije, psihologije i pedagogije nastojeći pri tom da prouče i razjasne ovaj, dosta kompleksan, faktor koji utiče na ostvarivanje vaspitno – obrazovnih zadataka i ciljeva. Međuljudski odnosi u školi su direktno povezani sa vaspitno – obrazovnim ciljevima i zadacima. Od njihove sadržine i razvijenosti zavisi svestran razvoj ličnosti učenika, a funkcionalnost ovih odnosa prevashodno zavisi od odnosa koji se aplikuju između učenika i nastavnika. Da bi se formirala i održala povoljna pedagoško – psihološka atmosfera u školi neophodni su humani i saradnički odnosi između učenika i nastavnika.

Cilj ovog istraživačkog rada jeste da se utvrdi karakter međuljudskih odnosa u školi i položaj učenika u nastavnom procesu. U ovom radu se razmatra suština odnosa između učenika i nastavnika, kakva je pozicija učenika u nastavnom procesu, a kakva je pozicija nastavnika, kakvom odnosu između učenika i nastavnika treba težiti. Teorijskom i deskriptivnom metodom pokušaćemo da prikažemo trenutno stanje na uzorku od nekoliko osnovnih škola.

Ključne reči: karakter međuljudskih odnosa, odnos učenik - nastavnik, humanost i saradnja, položaj učenika.

13. VASPITNI STILOVI RODITELJA I CILJEVI POSTIGNUĆA UČENIKA

Svetlana Borojević
Filozofski fakultet, Banja Luka

Osnovni problem ovog istraživanja odnosi se na ispitivanje uloge roditeljskog ponašanja u usvajanju ciljeva postignuća. Ciljevi postignuća predstavljaju jedan relativno nov konstrukt u oblasti motivacije postignuća, kojim se pokušava objasniti zašto djeca jednakih sposobnosti pokazuju potpuno različite odgovore u slučaju neuspjeha.

Pretpostavka od koje se pošlo jeste da, na razvoj i usvajanje jednog od tri tipa ciljeva postignuća, djeluje dinamičko medjudejstvo roditeljskog ponašanja i ličnih karakteristika, tj. osobina ličnosti učenika, ali se pokušalo odgovoriti na pitanje kakav je i koliki doprinos svakog od tih faktora.

Istraživanje je obavljeno na uzorku od 200 učenika četvrtih razreda srednjih škola.

Rezultati pokazuju da su ciljevi učenja u pozitivnoj korelaciji sa prihvatanjem od strane roditelja i osobinama ekstraverzije, dobrodušnosti, otvorenosti, savjesnosti i samopoštovanja, dok su u negativnoj korelaciji sa odbacivanjem i nedosljednošću od strane roditelja i neuroticizmom kao osobinom ličnosti. Ciljevi učinka usmjereni na postizanje uspjeha su u pozitivnoj korelaciji sa prezaštićivanjem i prihvatanjem od strane roditelja i osobinama ekstraverzije, savjesnosti i samopoštovanja, dok su u negativnoj korelaciji sa nedosljednošću majke i osobinom društvenosti. Ciljevi učinka usmjereni na izbjegavanje neuspjeha su statistički značajno povezani sa prezaštićivanjem i nedosljednošću roditelja i osobinom neuroticizma, dok su u negativnoj korelaciji sa osobinama ekstraverzije, dobrodušnosti i samopoštovanja.

Postupkom regresione analize osobine ličnosti učenika su se izdvojile kao bolji prediktori ciljeva postignuća u odnosu na vaspitne stilove roditelja.

Multipla regresiona analiza i statistička značajnost vrijednosti Sobel testa pokazuju da se, o postojanju medijacije između vaspitnih stilova roditelja, osobina ličnosti učenika i ciljeva postignuća, može govoriti samo u slučaju vaspitnog stila prihvatanja.

Rezultati dobijeni u ovom istraživanju pružaju dodatna saznanja o ciljevima postignuća, kao relativno novom konstrukt u oblasti motivacije postignuća.

Ključne reči: ciljevi postignuća, vaspitni stilovi roditelja, osobine ličnosti.

14. ULOGA POLA I UZRASTA U OPŠTEM USPEHU UČENIKA OSNOVNIH ŠKOLA

Zorica Stanisavljević-Petrović
Filozofski fakultet, Niš

Na opšti uspeh učenika u školi utiče čitav niz različitih faktora koji su povezani sa porodicom, školom kao institucijom, organizacijom vaspitno – obrazovnog rada u njoj, nastavnicima, kao i samim učenicima. U tako složenoj konstelaciji raznovrsnih uticaja, među kojima postoji interakcija, posebno mesto zauzimaju učenici koji predstavljaju najbitniju pretpostavku postojanja same škole i od čije motivacije, kognitivnih sposobnosti, položaja u vaspitno – obrazovnom procesu, kao i drugih karakteristika zavisi uspešnost u školskom učenju. Dosadašnja istraživanja školskog uspeha uglavnom su bila orijentisana ka kognitivnoj sferi učenika ili nivou aspiracija za školska postignuća, dok su u manjoj meri proučavane druge karakteristike učenika poput uzrasta i pola. U cilju detaljnijeg određivanja faktora koji deluju na uspešnost učenika, smatrali smo da je potrebno ispitati i ovu vrstu povezanosti. Osnovni cilj našeg istraživanja je ispitivanje povezanosti između pola i uzrasta učenika i njihovog opšteg uspeha.

Rezultati istraživanja idu u prilog pretpostavci da ne postoje statistički značajne razlike kod ukrštanja opšteg uspeha i pola učenika, dok je kod uzrasta dece i opšteg uspeha prisutna međusobna zavisnost.

Ključne reči: učenici, osnovna škola, uzrast, pol, školski uspeh.

15. KONFORMIZAM I IZBOR ŠKOLE

Nenad Zlatanović
Filozofski fakultet, Niš

Veoma je širok dijapazon faktora koji su povezani sa izborom škole, počev od preferencija i osobina ličnosti samih adolescenata, do materijalno

finansijske-situacije roditelja i njihovih aspiracija, pa preko uticaja vršnjaka, socijalnog okruženja i drugih društvenih grupa.

Osnovni problem ovog istraživanja je prikaz povezanosti konformizma i izbora škole, tj. Izbora budućeg zanimanja.

Istraživanje je izvršeno na uzorku od 160 učenika prve godine administrativno-birotehničke, umetničke, medicinske i elektrotehničke škole iz Niša (iz svake škole po 40 učenika).

Prema dobijenim rezultatima u ovom istraživanju, najveći skor na skali konformizma imaju učenici elektrotehničke škole, AS-43.05, zatim učenici medicinske škole sa AS-40.17, administrativno-birotehničke škole sa AS-38.75 i najniži skor imaju učenici umetničke škole sa AS-34.67. Rezultat na F testu pokazuje da kod učenika ovih škola postoji statistički značajna razlika na nivou 0.000 u proceni na ovoj skali. Daljom analizom rezultata razlike među učenicima odabranih škola su se potvrdile. Značajno niži konformizam od učenika svih ostalih ispitivanih srednjih škola imali su učenici umetničke škole, a značajno viši konformizam od učenika svih ostalih ispitivanih škola imali su učenici elektrotehničke škole. Učenici medicinske i administrativno-birotehničke škole nisu se uzajamno razlikovali po pitanju konformizma. Kako je sastav učenika elektrotehničke škole pretežno muškog pola, znači li to da su dečaci koji su izabrali ovu školu veći konformisti od učenika ostalih ispitivanih srednjih škola, gde su prema polnoj strukturi pretežno učenici ženskog pola, kao što je npr. slučaj sa učenicima medicinske škole ili meštovitog sastava, kao što je slučaj sa učenicima umetničke i administrativno-birotehničke škole. Ovakvi rezultati sugerišu da su razlike u konformizmu više povezane sa polom, nego sa vrstom škole. Posebnu grupu čine učenici umetničke škole koje inače odlikuje nekonformističko ponašanje, pa pol ne igra značajnu ulogu u izboru škole, već pre svega umetničke i kreativne sklonosti koje, ni u kom slučaju, ne treba da slede stereotipnost i konformizam. Napominjemo da treba uzeti u obzir da je uzorak u svakoj školi ograničen na 40 učenika, kao i činjenicu da na izbor škole može uticati veoma širok dijapazon faktora. Sve ovo ukazuje da dobijene rezultate treba uzeti sa izvesnom rezervom.

Ključne reči: adolescencija, identitet, konformizam, izbor škole.

OSOBE SA RAZVOJNIM TEŠKOĆAMA

1. STAVOVI ADOLESCENATA PREMA VRŠNJACIMA SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Mirjana Stanković-Đorđević
Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, Pirot

"Svet bi bio isuviše dosadan da smo svi isti" (Maturant Ekonomske škole)

Intrageracijska komunikacija jedan je od važnijih aspekata socijalizacije i podsticanja samopoštovanja i emocionalne stabilnosti. Deca sa razvojnim smetnjama imaju ograničene mogućnosti komunikacije sa neometenim vršnjacima, pogotovu na višim nivoima školovanja. Cilj našeg istraživanja bio je da ispitamo stavove neometenih adolescenata prema ometenim vršnjacima – inkluzivnu kulturu – kao kognitivno-afektivnu komponentu i inkluzivnu praksu – kao kognitivno-voljnu komponentu, uz korišćenje upitnika zatvorenog tipa, konstruisanog za ovo istraživanje. U istraživanju je učestvovalo 107 ispitanika – maturanata Ekonomske škole i Gimnazije u Pirotu, 75 devojaka i 32 mladića. Pretpostavka je bila da iskustvo, informisanost i pol utiču na stav prema vršnjacima sa smetnjama u razvoju. Iskustvo i informisanost se nisu pokazali kao statistički značajne varijable za predmet istraživanja, dok je uticaj pola potvrđen – devojke imaju pozitivniji stav (i inkluzivnu kulturu i inkluzivnu praksu), u odnosu na muškarce. Upošteno gledano, stariji adolescenti imaju manje pozitivan stav prema ometenim vršnjacima u odnosu na učenike OŠ (ranije istraživanje autora), a kao prepreke za druženje navode probleme komunikacije i lično neiskustvo u vezi osoba sa hendikepom, uz deklarativno pozitivan stav prema ometenim vršnjacima

Ključne reči: intrageracijska komunikacija, deca sa razvojnim smetnjama, inkluzija, inkluzivna kultura, inkluzivna praksa.

2. KLINIČKA KOMUNIKACIJA SA MENTALNO ZAOSTALOM DECOM

Gordana Stankovska, Mucereme Rusi
Filozofski fakultet, Skoplje

Prema Američkom udruženju za mentalnu retardaciju – AAMR, "mentalna retardacija prisutna je kad određena intelektualna ograničenja utiču na sposobnost osobe da se nosi sa uobičajenim aktivnostima svakodnevnog života u zajednici. Kad intelektualna ograničenja nemaju stvarnog učinka na funkcionisanje, osoba nije mentalno retardirana."

Dete sa mentalnom retardacijom karakteriše značajno ispodprosečno intelektualno funkcionisanje, a postoji istovremeno ograničenje u sledecim područjima: komunikacija, briga o sebi, svakodnevni život, socijalne veštine, život u zajednici, planiranje, zdravlje i sigurnost.

Mentalno zaostalo dete suočava se sa čestim neuspesima, anksioznošću, strahom od budućih neuspeha, često reaguje povlačenjem, nesigurnošću, depresijom, agresivnošću ili destruktivnim ponašanjem. Dete sa mentalnom retardacijom ima dva neuspeha – jedan intelektualni i drugi motivacijski.

Klinički psiholog, pri interakciji sa mentalnom zaostalom decom, ima zadatak da proceni u kojoj meri je dečja mogućnost za rast i razvoj pod uticajem osnovnog hendikepa, a u kojoj meri na to utiču sekundarne smetnje povezane sa osnovnim hendikepom, uključujući faktore sredine, porodice, školu i detetovo ukupno socijalno iskustvo. Cilj ove međusobne interakcije je da se odredi potrebna obuka, da se predvidi mogući nivo razvoja, kao i mogućnost pospešivanja boljih rezultata u sredini i školi.

Iskustva pokazuju da treba podstaći senzomotorni i psihomotorni razvoj, emocionalni i voljni razvoj, socijalizaciju, sticanje navika, a posebno samopoštovanje, kao i razvijanje odgovarajućih saznavnih procesa.

Terapijski je izazov utvrditi načine na koje se naše društvo može prilagoditi stvarnim ograničenjima, a istovremeno maksimalno iskoristiti sposobnost retardiranog deteta. Klinički psiholog je taj koji treba tražiti izvore motivacije kod ove dece, što bi omogućilo njihova dalja životna, socijalna i obrazovna postignuća.

***Ključne reči:** mentalna retardacija, mentalno zaostalo dete, interakcija, komunikacija, motivacija.*

3. STAVOVI MLADIH PREMA OSOBAMA SA TELESNIM INVALIDITETOM²

Slađana Božilović, Snežana Vidanović, Aleksandra Kostić, Vesna Andjelković
Filozofski fakultet, Niš

U ovom radu su, sa teorijskog i empirijskog stanovišta, ispitivani i razmatrani stavovi i socijalna distanca studenata i učenika prema osobama sa telesnim invaliditetom, kao i razlike i nivo empatije kod studenata i učenika.

Ispitivanje je izvršeno na uzorku od 122 ispitanika/ca, od toga 61 čine studenti završnih godina studija sa Filozofskog fakulteta (departmani za psihologiju, sociologiju i pedagogiju) i 61 učenik gimnazije (društveno – jezički i prirodno – matematički smer).

Stavovi prema osobama sa telesnim invaliditetom ispitivani su pomoću Skale stavova prema osobama sa telesnim invaliditetom Likertovog tipa (Leutar i Štambuk), koja se sastoji od tri faktora. Dva faktora se odnose na kognitivne komponente stava koje uključuju segregaciju osoba sa telesnim invaliditetom, te tragično sagledavanje osoba sa telesnim invaliditetom. Treći faktor se odnosi na afektivnu komponentu stava koja uključuje nelagodu u interakciji sa osobama sa telesnim invaliditetom. Socijalna distanca prema osobama sa telesnim invaliditetom ispitivana je uz pomoć Bogardusove skale socijalne distance, prilagođene potrebama ovog istraživanja. Empatija je ispitivana uz pomoć Skale emocionalne empatičnosti (SEE) Mehrabiana i Epštajna.

Rezultati su pokazali da postoji značajna razlika između studenata i učenika u njihovim stavovima i pokazanoj socijalnoj distanci prema osobama sa telesnim invaliditetom, kao i u iskazanom nivou empatije. Studenti su pokazali da imaju pozitivnije stavove i manju socijalnu distancu prema osobama sa telesnim invaliditetom. Takođe, studenti pokazuju viši nivo empatije u odnosu na učenike.

Istraživanje je imalo za cilj potpunije razumevanje stavova i odnosa koje mladi u našoj zemlji imaju prema osobama sa telesnim invaliditetom.

² Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

Ključne reči: stavovi, adolescencija, osobe sa telesnim invaliditetom, empatija.

4. STANOVANJE UZ PODRŠKU ZA OSOBE SA INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA – ULOGA PSIHOLOGA U SLUŽBI PODRŠKE

Petrović Boban, Novak Jadranka
Asocijacija za promovisanje inkluzije Srbije – API Srbije, Beograd

Strategija reforme sistema socijalne zaštite Republike Srbije (2005), u značajnoj meri zasnovana na tzv. socijalnom modelu, akcenat stavlja na razvoj socijalnih usluga utemeljenih u zajednici. Nove socijalne usluge zahtevaju drugačiju definiciju i sistematizaciju radnih mesta, ali i načina pristupa radu za sve kadrove, uključujući i poziciju psihologa.

Jedna od takvih usluga, koja se javlja kao alternativa institucionalnom tretmanu osoba sa intelektualnim teškoćama, je i stanovanje uz podršku.

Već četiri godine razvija se program stanovanja uz podršku, prvo u okviru Društva za pomoć osobama sa Down sindromom Srbije, a zatim u okviru Asocijacije za promovisanje inkluzije Srbije. Tokom ovog perioda, uspešno su deinstitutionalizovane 23 osobe sa intelektualnim teškoćama, različitog pola, starosti, tipa i stepena teškoća, koje sada žive u 5 različitih stanova na teritoriji Beograda, uz obezbeđenu podršku u skladu sa potrebama svakog pojedinačnog korisnika.

Usluga stanovanja uz podršku podrazumeva definisanu Službu podrške, sa jasnom podelom uloga. Direktnu službu podrške čine domaćice-asistentkinje, koje su obučeni neprofesionalci. Stručnu službu podrške čine stručnjaci različitih profila, u skladu sa potrebama korisnika. Posao psihologa promenljiv je, u zavisnosti od uloge koju ima u službi podrške. U ovom radu pokušaćemo da pokažemo potencijalne uloge psihologa u službi podrške, kao i da opišemo specifične aktivnosti koje psiholog može obavljati u Službi stanovanja uz podršku.

Ključne reči: stanovanje uz podršku, osobe sa intelektualnim teškoćama, psiholog, služba podrške.

**5. SLIKA O SEBI OSOBA SA INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA –
PRELIMINARNI REZULTATI I PRAKTIČNE IMPLIKACIJE
PROGRAMA PODSTICANJA SAMOODREĐENJA OSOBA SA
INTELEKTUALNIM
TEŠKOĆAMA**

Petrović Boban, Stojisavljević Duška
Asocijacija za promovisanje inkluzije Srbije – API Srbije, Beograd

Slika o sebi definiše se kao ukupnost opažaja, misli, osećanja, ocena i predviđanja osobe o sebi kao iskustvenom objektu, kao učesniku u interakciji sa fizičkim i socijalnim okruženjem (Havelka, 2001). Ona predstavlja temu koja je često zastupljena u radu sa decom, mladima i odraslima sa intelektualnim teškoćama (OSIT).

Međutim, veoma često, programi za podsticanje slike o sebi nisu sprovedeni dovoljno sistematski, niti je obezbeđen kontinuitet podrške u usvajanju i održavanju slike o sebi OSIT.

Program unapređenja slike o sebi koji je predmet ovog rada, realizuje se u sklopu Programa unapređenja veština samoodređenja i samozastupanja OSIT Asocijacije za promovisanje inkluzije Srbije – API Srbije. Ovaj program do sada je obuhvatio seriju od 7 radionica, koje se odnose na: fizički izgled, osobine ličnosti, osećanja, kompetentnosti, teškoća u svakodnevnom životu, svesti o životnom okruženju, svesti o sopstvenim (intelektualnim) teškoćama.

Radionice se realizuju počev od jula 2008. godine, jednom nedeljno, u 2 grupe od po 10 do 12 učesnika/ca, različite starosti (22 do 57 godina), pola, stepena i tipa teškoća. Svi učesnici/ce su najveći deo života proveli/e u institucijama, a od 2004. godine su korisnici usluge stanovanja uz podršku koju vodi API Srbije. Tokom radionica, učesnici su produkovali crteže, pisane opise ili verbalne iskaze koji su beleženi kamerom. Osnovna metodologija, na kojoj je zanonan ovaj rad, je analiza sadržaja produkata sa radionica.

Analiza produkata, nastalih na radionicama (koji se odnose na sliku o sebi), ukazuje da osobe sa intelektualnim teškoćama: ne raspolažu dovoljnim brojem termina kojim bi opisali sami sebe; njihovi opisi su stereotipni; prilikom odgovaranja postoji tendencija ponavljanja odgovora prethodnog učesnika, najlakše opisuju fizički izgled, dok najteže opisuju svoje osobine; manje teškoća imaju da opišu drugu osobu nego same sebe;

nemaju jasnu svest o svojim kompetetnostima, dok još više teškoća imaju u percepciji svojih nekompetetnosti; imaju svest o nekim oblicima teškoća (sa govorom, sluhom, vidom, fizičkim teškoćama), ali teško prihvataju intelektualne teškoće. Iz kvaliteta njihovog odgovora se vidi da je slika koju osobe sa teškoćama imaju o sebi stečena, naučena i to kao produkt relativno restriktivnih uslova života, kao što je život u instituciji.

U radu se ukazuje na moguće implikacije osnovnih rezultata u praktičnom radu na unapređenju slike o sebi i kapaciteta za samopercepciju osoba sa intelektualnim teškoćama.

Ključne reči: slika o sebi, samoodređenje, osobe sa intelektualnim teškoćama, implikacije za razvoj programa.

PSIHOLOGIJA RADA

1. ŠTA PSIHOLOGIJA MOŽE DATI MENADŽMENTU

Jelena Uvalin Matić
Nacionalna služba za zapošljavanje, Beograd

Danas je već uveliko prisutan stav da je čovek osnovni resurs od kojeg zavisi uspeh jedne organizacije na tržištu. Osnovni kvalitet čoveka, kao resursa, vezuje se za znanje. Najčešće se misli na tehnička i tehnološka znanja o oblasti rada kojom se bavi organizacija, ali samo postojanje takvih stručnih znanja nije dovoljno. Potrebna su i druga vrsta znanja, posebno o upravljanju i to o upravljanju znanjem, upravljanju ljudskim resursima, upravljanju organizacijom... odnosno, obuhvatnije radno znanje o celokupnom procesu menadžmenta u organizaciji. Postoji veliki broj obrazovnih institucija gde se stiču znanja o planiranju i odlučivanju, organizaciji, vođenju i kontroli, neophodnim funkcijama menadžmenta.

Da li su znanja, stečena formalnim obrazovanjem na fakultetima za menadžment, dovoljna da bi neko bio menadžer, uspešno upravljao firmom i ljudima u njoj? Sigurno nije. Verovatno je potrebno iskustvo, izražena lična motivacija, intuicija...

Proces upravljanja je toliko složen da za njega nisu razrađena sva pravila i zahteva multidisciplinarni pristup. Ima li tu mesta i za psihologiju? Da li je, a ako jeste, i zašto psihologija potrebna menadžerima? Da li se na studijama psihologije omogućava sticanje znanja koja mogu biti od koristi menadžerima? Neka od pitanja koja svakako zahtevaju odgovor.

Na osnovu Programa osnovnih i diplomskih akademskih studija iz oblasti psihologije, pokušano je da se odgovori koliko sadržaji predmeta na fakultetu u Beogradu, Novom Sadu i Nišu mogu da pomognu u upravljanju ljudskim resursima, bilo kroz rukovodeću funkciju menadžera ili kroz HR funkciju organizovanu kao sektor, služba ili samo kao specifičan posao.

***Ključne reči:** radno znanje, upravljanje ljudskim resursima, menadžment, Program osnovnih (diplomskih) akademskih studija iz oblasti psihologije.*

2. UPRAVLJANJE VANREDNIM SITUACIJAMA

Snežana Živković
Fakultet Zastite na radu, Niš

Vanredna situacija je ona situacija koja može dovesti ili dovodi do ljudskih ili materijalnih gubitaka. Svaka neplanirana situacija koja može da izazove smrt ili značajnije povrede zapošljenih, prekid radne operacije, zatvori posao, bitno oštetiti materijalna i prirodna dobra, čime su narušeni normalni uslovi rada i života ljudi u objektima i određenoj teritoriji (ugrožen njihov život i zdravlje), nanošenje štete imovini i ugrožavanju životne sredine. Ti elementi koji mogu dovesti do ljudskih ili materijalnih gubitaka, izazvani nekom havarijom, elementarni ili ekološki udesi i slično, uglavnom su nedostaci u organizovanju i upravljanju zaštitom, loše postavljene metodologije za reagovanje i upravljanje, pa je potrebno razviti sisteme za podršku i odlučivanje, obuku učesnika u procesu upravljanja vanrednim situacijama.

Upravljanje vanrednim situacijama:

- identifikacija mogućih vanrednih događaja,
- formiranje scenarija razvoja ovih događaja,
- analiza međusobne uslovljenosti događaja i posledica,
- analiza uticaja različitih faktora opasnosti iz okruženja (opasni objekti, ...),
 - preduzimanje odgovarajućih preventivnih mera za minimizaciju ili eliminisanje mogućnosti njihove pojave,
 - preduzimanje operativnih mera i mera sanacije u slučaju realizacije ovih događaja.

Odnos: Nesreća / Nepogoda / Masovna Nezgoda (Događaj - Vanredno Stanje) = Reakcija = Obnavljanje = Preklapanje = Planiranje = Ublaženje = Spremnost.

Vanredna situacija je poseban vid rizika. Podrazumeva rizike sa mogućim značajnim posledicama, kumulativne i udesne, antropogene i prirodne. Sistem upravljanja vanrednim situacijama ima za cilj: planiranje, kontrolu i redukciju rizika. Pri nastanku i razvoju vanredne situacije, postavljeni zadaci su raznovrsni i složeni, pa je zato neophodno njihovo brzo rešavanje.

Faze upravljanja:

- Strateško planiranje rizika.
- Operativno upravljanje rizikom.

Evidencija: Podaci o potencijalnim faktorima rizika.

Ključne reči: vanredna situacija, upravljanje vanrednim situacijama, faze upravljanja, identifikacija i kontrola opasnosti.

3. STILOVI UČENJA I PROFESIONALNO USMERENJE

Svetlana Čičević, Marjana Čubranić
Saobraćajni fakultet Beograd

Stilovi učenja se mogu definisati kao preferirani načini primanja, obrade, i zadržavanja novih informacija i veština ili kao kognitivne, afektivne i psihološke crte koje služe kao relativno stabilni indikatori procesa opažanja učenika i odgovaraju na okruženje u kome se učenje odvija. Studenti stiču i obrađuju informacije na različite načine: gledajući ili slušajući, razmišljajući i radeći, rezonujući logički i intuitivno, analizirajući i vizualiziranjem. Prilagođavanjem nastavnih materijala i načina obučavanja stilovima učenja članova grupe, moguće je brže i lakše usvajanje neophodnih veština i znanja. U istraživanju je primenjen Perceptual Learning-Style Preference Questionnaire (PLSPQ), autora Joy Reid. Uzorak su činila 194 studenta Saobraćajnog fakulteta u Beogradu, različitih smerova. Osnovni cilj rada bio je da se utvrdi da li postoje razlike u stilovima učenja studenata različitih usmerenja. Rezultati pokazuju da je, kod najvećeg broja studenata, dominantni auditivni stil učenja. Kod studenata vodnog smera dominira taktilni stil, kao i kod studenata smera za logistiku i bezbednost drumskog saobraćaja. Grupni stil učenja je na poslednjem mestu kod svih ispitivanih grupa, izuzev kod studenata železničkog smera koji u najmanjoj meri preferiraju taktilni stil. Ovakvi rezultati su u skladu sa nalazima istraživanja da se kod studenata iz četiri osnovne oblasti – informacione tehnologije, prirodne nauke, ekonomije i medicine, javlja auditivni stil kao dominantan, dok vizuelni stil učenja dominira samo kod studenata prirodnih nauka, a da su studenti humanističkih nauka najmanje orijentisani prema vizuelnom učenju. Postavlja se pitanje da li je preferencija stila učenja uslovlila izbor odgovarajućeg usmerenja ili izbor nastavnih materijala i načina obučavanja dovodi do razvoja preferencije određenog stila usvajanja gradiva.

Ključne reči: stilovi učenja, Perceptual Learning-Style Preference Questionnaire.

4. PSIHOLOŠKI PROFIL „PROSEČNE NEZAPOSLENE OSOBE” KOJA KONKURIŠE ZA OBUKU ZA VOĐENJE POSLOVNIH KNJIGA

Vesna Buha, Ana Hrbud Segenj
Nacionalna služba za zapošljavanje, Beograd

Nacionalna služba za zapošljavanje organizuje niz dodatnih edukacija koje imaju za cilj da nezaposlenim osobama olakšaju mogućnost zaposlenja. Sticanjem novih znanja i veština nezaposlene osobe postaju konkurentnije na tržištu rada.

Obuka za vođenje poslovnih knjiga i dobijanje sertifikata EBC*L je sprovedena, kako bi jedan veći broj zainteresovanih, trenutno nezaposlenih lica, stekao znanja iz ove oblasti i dobio sertifikat koji je tražen na tržištu rada i omogućava ili olakšava zaposlenje i rad u ovoj oblasti.

Tokom 2007. godine psiholozi Nacionalne službe za zapošljavanje, obavili su psihološku procenu 159 kandidata za obuku koja je namenjena poslu koji obavljaju knjigovodstveni radnici.

Kako bi se izvršio adekvatan izbor kandidata, nezaposlenih osoba, detaljno je izvršena analiza sadržaja ponuđenog programa obrazovanja, nastave po oblastima i jedinicama, s obzirom na činjenicu da će stečena znanja biti upravo i osnov za rad u zanimanju knjigovođe.

Ključne kompetencije za vođenje poslovnih knjiga uključuju: knjiženje ulaznih i izlaznih faktura, izvoda, kalkulacija, zarada, popunjavanje pratećih obrazaca, izračunavanje i knjiženje rezultirajućeg PDV, bilansa stanja, bilansa uspeha i satističkog aneksa, korišćenje računarskog softvera za proračun poreza, doprinosa na zarade zaposlenih, finansijsko, robno knjigovodstvo, itd.

Izbor testova, dva testa ličnosti i dva testa sposobnosti koji su činili bateriju, baziran je na analizi potrebnih kompetencija koje će polaznici obuke steći na ponuđenim programima.

Kandidati su, na osnovu postignuća na testovima, svrstani u grupe. Statističkom analizom nisu dobijena velika međusobna odstupanja grupa u pogledu osobina ličnosti. Osnovna razlika između njih zasnovana je na sposobnostima.

Analiza “ prosečne nezaposlene osobe” koja konkuriše za ovu vrstu obuke, predstavlja prikaz grupe i proveru prediktivne valjanosti kriterijuma selekcije u odnosu na postignuće polaznika na edukaciji.

Ključne reči: kompetencije, sposobnosti, osobine ličnosti, psihološka procena.

5. REŠAVANJE PROBLEMA DUGOROČNE NEZAPOSLENOSTI PRIMENOM TRENINGA SAMOEFIKASNOSTI

Ivana Damnjanović Trifunović, Jelena Kljajić
Nacionalna služba za zapošljavanje, Beograd

Trening samoefikasnosti je aktivna mera u okviru karijernog vođenja i savetovanja Nacionalne službe za zapošljavanje. Namenjen je nezaposlenim osobama iz kategorije dugoročno nezaposlenih, osobama koje su kao tehnološki viškovi ostali bez zaposlenja, kao i onima koji su pod rizikom od dugoročne nezaposlenosti.

Svrha treninga je psihološko osnaživanje teže zapošljivih osoba i podizanje nivoa kompetentnosti za aktivno traženje posla. Treningom se želi prevenirati socijalna isključenost i redukovati stres (usled gubitka posla, dugoročnog čekanja na zaposlenje ili nesigurnosti u traženju posla).

Nezaposlenoj osobi se pomaže da što “ bezbolnije” prođe kroz proces traženja posla. Motivacija i aktivacija su ključne reči. One proističu iz intervencije kojom se smanjuje osećanje bespomoćnosti, napetosti, nesigurnosti i bezvoljnosti povodom sopstvenog zapošljavanja, kao i kroz rad na podizanju samopouzdanja, samopoštovanja i ponovnom potvrđivanju sopstvenog identiteta.

Trening samoefikasnosti se sprovodi kao intenzivan grupni rad uz pomoć i podršku psihologa, stručnog saradnika za profesionalnu orijentaciju. Kako bi što kompetentnije pristupili realizaciji Treninga, psiholozi su prošli REBT edukaciju. Većina psihologa je završila napredni nivo REBT-a i radi pod supervizijom Pridruženog REBT centra Instituta Albert Elis iz Njujorka.

Uspešnost u sprovođenju Treninga meri se zadovoljstvom korisnika uslugom koju je dobio, transferom stečenih znanja i veština i praćenjem trajnosti efekata Treninga.

Podaci, dobijeni evaluacijom, govore da se nezaposlene osobe koje su pohađale Trening osećaju spremnije i sigurnije u traženju posla i da je došlo do povećanja motivacije za traženje posla. Dva meseca nakon pohađanja Treninga, određeni broj nezaposlenih osoba je pronašao zaposlenje.

Zaključak je da kod većine nezaposlenih osoba koje su pohađale Trening ova mera daje određene rezultate.

***Ključne reči:** dugoročna nezaposlenost, nezaposlena osoba, REBT edukacija, Trening samoefikasnosti, evaluacija treninga.*

6. EFEKTI TRENINGA SAMOEFIKASNOSTI KOD STARIJIH DUGOROČNO NEZAPOSLENIH LICA

Gordana Lazić, Biljana Pejić
Nacionalna služba za zapošljavanje, Beograd

Rad je imao za cilj da utvrdi u kojoj meri trening samoefikasnosti utiče na motivaciju, odnosno nameru starijih, dugoročno nezaposlenih, da aktivno i istrajno traže posao. Statistički podaci pokazuju da se od 2000. godine konstantno povećava broj nezaposlenih u starosnoj grupi preko 41 godine.

Jedna od aktivnih mera Nacionalne službe za zapošljavanje je trening samoefikasnosti, namenjen starijim dugoročno nezaposlenim licima i licima kod kojih postoji rizik od dugoročne nezaposlenosti. Ovaj program grupnog savetodavnog rada ima za cilj da poveća motivaciju za aktivno traženje posla kroz: povećanje samopouzdanja i samoefikasnosti, razvijanje stavova o ličnoj odgovornosti, povećanje intenziteta i istrajnosti u procesu traženja posla i psihološko osnaživanje i pripremu za uključivanje u druge aktivne mere zapošljavanja.

Osnovni koncept treninga zasnovan je na teoriji planiranog ponašanja (Ajzen, 1985), prema kojoj su najznačajiniji prediktori ponašanja: namera da se izvede određeno ponašanje i opažena kontrola ponašanja. Namera se formira preko pozitivnih stavova, subjektivne norme i opažene kontrole ponašanja.

Istraživanje je rađeno na uzorku od 170 dugoročno nezaposlenih lica, starijih od 41 godine, različitog pola, obrazovanja i radnog iskustva. Ispitanici su popunjavali 3 upitnika na početku i na kraju treninga. Upitnicima su ispitivani: stavovi i uverenja prema traženju posla i samoefikasnost u traženju posla (Vinokur & Caplan, 1987).

Rezultati pokazuju da ispitanici nakon treninga ispoljavaju: više samopouzdanja u prevazilaženju prepreka tokom traženja posla, manje stahuju u vezi broja pokušaja i neuspeha, više su osnaženi da rešavaju

probleme i fokusiraju se na zaposlenje, imaju ojačana određena funkcionalna i oslabljena pojedina disfunkcionalna uverenja. Takođe, više procenjuju vlastitu samoefikasnost u pogledu veština traženja posla.

Rezultati upućuju na zaključak da trening samoefikasnosti pozitivno utiče na ispitivanu kategoriju nezaposlenih: povećava njihovu motivaciju, samopouzdanje, frustracionu toleranciju i ličnu odgovornost u procesu traženja posla.

Ključne reči: nezaposleni, trening, samoefikasnost, motivacija.

7. OSVRT NA PROFESIONALNU SELEKCIJU POGLED IZ UGLA POSLODAVCA I NEZAPOSLENOG LICA

Žana Đurić

Nacionalna služba za zapošljavanje, Valjevo

S obzirom da je profesionalna selekcija značajna aktivnost u radu psihologa koji radi na poslovima profesionalne orijentacije i karijernog vođenja u Nacionalnoj službi za zapošljavanje, kao i u ostalim institucijama koje “drže” do stava “zaposliti pravu osobu na pravo mesto”, ovaj rad je osvrt na teorijske implikacije profesionalne selekcije i njihovu primenu u praktičnom radu. Motiv za izbor ove teme je značajno psihološko testiranje i procena prijavljenih lica (kandidata) na konkurs za radnike u proizvodnji koji je objavila Holding korporacija Krušik Valjevo.

Za širu javnost koja je bila zainteresovana za odabir kandidata i (ne) shvatanje izbora, ovo je bio presedan u zapošljavanju (metod i način), što je i dovelo do različitih mišljenja i stavova o samoj selekciji, a kasnije i prijemu u radni odnos. Cilj ovog rada je posmatranje efekata profesionalne selekcije iz ugla poslodavca, kao naručioca posla i (ne)zaposlenih osoba koje su konkurisale za predviđena radna mesta.

Važno je napomenuti da je za potrebe navedene kompanije konkurisalo 1325 lica i od tog broja metodom predselekcije oko 700 lica bilo obuhvaćeno psihološkom procenom a u cilju zaposlenja.

8. ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM - DIENEROVA SKALA

Tanja Panić, Jelena Slović
OŠ "Sveti Sava", Sremska Mitrovica

Šta je sreća i šta ljude čini srećnim je pitanje staro koliko i čovek sam. Psihologija kao nauka takođe, ima svoj doprinos u pronalaženju odgovora. Prvenstveno je to bilo kroz ispitivanje psihopatoloških fenomena, da bi se u poslednjim decenijama povećao interes za pozitivne indikatore i koncept subjektivnog blagostanja (subjective well-being, SWB), kao rezultat pokušaja da se razume kako ljudi evaluiraju svoje živote. Subjektivno blagostanje ima tri komponente: zadovoljstvo životom, učestalost doživljavanja prijatnih i učestalost doživljavanja neprijatnih emocija (Diener, 1984). Zadovoljstvo životom se definiše kao "sveobuhvatna procena koju osoba daje o svom životu" (Pavot, Deiner, Colvin, & Sandvik, 1991).

U ovom istraživanju je korišćena skala za procenu zadovoljstva životom – Satisfaction with Life Scale – SWLS (Pavot, W., & Diener, D., 1983). Cilj je bio da se skala prevede i primeni na našoj populaciji. Urađen je povratni prevod, verzija upitnika na srpskom jeziku je poslata i može se preuzeti na sajtu <http://s.psych.uiuc.edu/~ediener/>. Skala ima pet ajtema, odgovori su formulisani kao sedmostepena skala slaganja sa tvrdnjom, ukupan rezultat se kreće u rasponu od 5 do 35 poena, prosečna vrednost na našem uzorku je 19,28 poena. Autor daje norme u obliku šest kategorija, kroz koje je izražen stepen zadovoljstva životom. Uzorak je sačinjavalo 633 ispitanika od čega je 317 (50,1%) ženskog a 316 (49,9%) muškog pola. Od ukupnog uzorka 319 (50,4%) osoba je u radnom odnosu, dok je 314 (49,6%) osoba nezaposlena. Starost ispitanika se kreće u rasponu od 18 do 62 godine, sa prosekom od 36,36 godina. Pouzdanost skale je izražena preko Crombach alfa koeficijenta i iznosi 0,84. Reprerentativnost je izražena normalizovanim KMO i iznosi 0,79. Korelacije između ajtema su u rasponu od 0.39 do 0.70 i sve su značajne na nivou $p < .001$. Analizom glavnih komponenti jednofaktorsko rešenje se pokazalo kao opravdano. Potvrđena je značajna ($p < .01$) i visoka pozitivna korelacija ($r = .621$) sa Bezinovićevom skalom Opšteg zadovoljstva. Rezultati upućuju na to da postoji statistički značajna razlika ($p < .001$) u doživljaju zadovoljstva, te da su zaposlene osobe zadovoljnije životom od onih koje su nezaposlene.

Ključne reči: zadovoljstvo životom, opšte zadovoljstvo, zaposlenost/nezaposlenost

9. MEĐULJUDSKI ODNOSI NA RADNOM MESTU I ZADOVOLJSTVO POSLOM

Slavko Miljković, Branislav Strahinić, Emilija Marković, Petar Mitić
Nacionalna služba za zapošljavanje, Niš

Još od poznate Hotorn studije koju je vodio Mejo, uspostavljena je značajnost međuljudskih odnosa za zadovoljstvo poslom i uspešno funkcionisanje organizacije. Organizacija je entitet koji ima svoje postavljene ciljeve, podelu posla i jasno određene položaje i uloge, čime se obezbeđuje hijerarhija autoriteta i odgovornosti. Ponašanje pojedinaca i grupa u organizaciji pripada organizacionom ponašanju, jer se pre svega tiče međuljudskih odnosa. Sa stanovišta organizacije, uzroci ponašanja njenih pripadnika traže se u klimi organizacije. Opšta situacija u organizaciji, norme i ponašanja u njoj usvojeni, imaju dominantan uticaj na odnose među pojedincima. Pri tom su i ovi odnosi rezultat širih društvenih odnosa, koji se po hijerarhiji prenose od vrha do najnižih društvenih elemenata.

U organizaciji postoje formalne i neformalne grupe. Osnovna distinkcija ovih grupa je u stepenu njihove fleksibilnosti. Obzirom na to da su formalne grupe prvenstveno usmerene na ostvarenje produktivnosti, dok neformalne grupe imaju za cilj zadovoljenje ljudskih potreba i interesa, kao što su afilijativnost, sigurnost, pripadanje, poštovanje itd., njihovo učešće u zadovoljstvu poslom je veliko. Kohezivne neformalne grupe pružaju svojim članovima osećaj zaštićenosti i sigurnosti i imaju moć da dovedu do povećanja ili smanjenja produktivnosti u zavisnosti od toga kako grupa procenjuje situaciju. Zbog toga su međuljudski odnosi u organizaciji od izuzetnog značaja, jer oni direktno utiču i na stanje produktivnosti.

U ovom istraživanju ispitivali smo povezanost međuljudskih odnosa i zadovoljstva poslom i ustanovili da postoji statistički značajna korelacija između: ukupnog zadovoljstva poslom i zadovoljstva međuljudskim odnosima na radnom mestu, materijalne situacije radnika i zadovoljstva međuljudskim odnosima na radnom mestu, stepena stručne spreme i zadovoljstva poslom, tipa radnog mesta i zadovoljstva poslom, kao i materijalne situacije i tipa radnog mesta.

Ključne reči: međuljudski odnosi, zadovoljstvo poslom, formalne i neformalne grupe

PSIHOMETRIJA I PSIHOLOGIJA LIČNOSTI

1. PSIHOMETRIJSKE KARAKTERISTIKE SINGELISOVIH SKALA LIČNIH KONSTRUKATA (SCS) U NAŠOJ KULTURI³

Vladimir Hedrih
Filozofski fakultet u Nišu

Jelena Želeskov-Đorić
Medicinski fakultet, Beograd

Jelena Marinković
DTC Vidska, Beograd

Cilj rada bio je ispitivanje psihometrijskih karakteristika Singelisovih skala ličnih konstrukata u našoj kulturi. Prema teoriji, Singelisove Skale ličnih konstrukata (Self Construal Scales - SCS) mere dve dimenzije koje se tiču viđenja sopstvenog odnosa prema drugima, a koje su tipične za kulturu i koje bi trebalo da razlikuju jednu kulturu od druge. Te dve dimenzije su nezavisnost i međuzavisnost i po svojim karakteristikama se mogu smatrati sličnim konceptima individualizma i kolektivismu. Međutim, da bi poređenje različitih kultura ovim instrumentom bilo moguće, potrebno je prvo pokazati ekvivalentnost mera dobijenih ovim instrumentom u različitim kulturama. da bi ispitali karakteristike ovog instrumenta u Srbiji, uzorku od 374 studenta različitih fakulteta niškog i beogradskog univerziteta zadali smo srpsku verziju SCS-a. Rezultati su pokazali dobru internu konzistenciju skala testa. Takođe, eksplorativna i konfirmativna faktorska analiza stavki pokazala je adekvatnost hipoteze o dva faktora u osnovi ovog testa. Sve u svemu, rezultati govore u prilog adekvatnosti i upotrebljivosti ovog testa u našoj kulturi.

Ključne reči: Singelis, SCS, Srbija, psihometrijske karakteristike.

³ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

2. FAKTORSKA STRUKTURA TESTA PROFESIONALNIH OPREDELJENJA⁴

Ivana Pedović, Vladimir Hedrih
Filozofski fakultet, Niš

Ranija istraživanja u oblasti Holandove teorije su pokazala da postoji poklapanje latentne strukture velikog broja različitih testova profesionalnih interesovanja sa teorijskim očekivanjima Holandove teorije tj. sa latentnom strukturom profesionalnih interesovanja koju je predložio Dejl Predidžer. Imajući to u vidu, u ovom istraživanju smo želeli da proverimo da li će se i Test profesionalnih interesovanja autora Petra Kostića uklopiti u ovaj model.

Cilj rada je ispitati da li i u kolikoj meri se latentna struktura Testa profesionalnih opredeljenja Petra Kostića, poklapa sa latentnom strukturom koja se može očekivati na osnovu Holandove teorije. Naime, Dejl Predidžer je u svojim istraživanjima pokazao, a to su potvrdila i brojna kasnija istraživanja, da se latentni prostor profesionalnih interesovanja može svesti na dvodimenzionalni, sa osama koje je imenovao rad sa stvarima – rad sa ljudima i rad sa idejama – rad sa podacima. Posmatrano preko faktorske analize tipično se dobijaju tri supstantivna faktora – jedan opšti, o čijem se značenju istraživaču još uvek ne slažu i dva koji predstavljaju pomenute dimenzije interesovanja. Trejsi je pokazao da se pojedinačni indikatori profesionalnih interesovanja u latentnom dvodimenzionalnom prostoru raspoređuju u kružnicu. Istraživanje je vršeno na uzorku od 107 studenata niškog univerziteta. Dobijeni rezultati pokazuju da se indikatori profesionalnih interesovanja, bez većeg odstupanja raspoređuju u dve dimenzije gradeći kružnu strukturu, što je u skladu sa Predidžerovim i Trejsijevim pretpostavkama o latentnoj strukturi profesionalnih interesovanja. Rezultati faktorske analize testa pokazuju da se dobijaju tri supstantivna faktora, od koji prvi po strukturi odgovara opštem (visoka zasićenja na svim indikatorima), a druga dva u glavnim crtama liče na Predidžerove dimenzije. Međutim, procenat varijanse, objašnjen prvim faktorom, daleko je veći od očekivanog, što bi se moglo objasniti karakteristikama samog testa, tj. načina odgovaranja na test, gde ispitanici odgovaraju tako što u parovima aktivnosti biraju onu koja ih više privlači.

⁴ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

Ključne reči: profesionalna interesovanja, faktorska struktura, Holland.

3. PSIHOMETRIJSKA EVALUACIJA SKALE ZA ISPITIVANJE SINDROMA IZGARANJA NA POSLU KOD NASTAVNIKA⁵

Kristina Kašić, Snežana Stojiljković
Filozofski fakultet, Niš

Sindrom izgaranja na poslu obuhvata emocionalnu iscrpljenost, depersonalizaciju i smanjeni osećaj ličnog ostvarenja koji se javlja kod pojedinaca koji rade sa ljudima (Maslach, Jackson & Leiter, 1996). Maslač (Maslach, 2003) definiše sindrom izgaranja na poslu kao “produžen odgovor na hroničnu izloženost emocionalnim i međuljudskim stresorima na poslu“. U literaturi se navodi da se najčešće sreće kod pripadnika tzv. pomažućih profesija (psihijatri, psiholozi, socijalni radnici, zdravstveni i prosvetni radnici). Prema Karтеру (Carter, 1994), sindrom izgaranja na poslu kod nastavnika odnosi se na fizičku i emocionalnu iscrpljenost, promenu stavova koja počinje osećanjem uznemirenosti i postepenim opadanjem zadovoljstva radom.

Predmet ovoga rada je psihometrijska evaluacija skale za merenje sindroma izgaranja na poslu kod nastavnika. Reč je o Teacher Burnout Scale – TBS (Richmond, Wrench & Gorham, 2001) koja se prvi put koristi u našoj sredini. Skala se sastoji od 20 stavki, a od ispitanika se traži da na petostepenoj skali proceni u kojoj meri se određene tvrdnje odnose na njega. Evaluacija skale sprovedena je u periodu od maja do jula 2008. godine na uzorku od 200 prosvetnih radnika iz Niša. Provera unutrašnje konzistentnosti skale pokazuje da je reč o prihvatljivoj pouzdanosti merenja (Alfa Cronbach koeficijent pouzdanosti iznosi 0.887). Faktorska analiza korišćene skale je pokazala da četiri ekstrahovana faktora opisuje oko 60.64% varijanse skorova, a oni se prvenstveno odnose na stav prema poslu, komunikaciju sa učenicima i sa kolegama.

⁵ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

Ključne reči: sindrom izgaranja na poslu, prosvetni radnici psihometrijska evaluacija, Teacher Burnout Scale.

4. “ETIC-PRISTUP” KONSTRUKCIJE PSIHOLOŠKIH MERNIH INSTRUMENATA - PROBLEMI I MOGUĆE REŠENJE

Kostić Petar, Dušan Ranđelović, Ivana Peruničić
Filozofski fakultet, Kosovska Mitrovica

Danas najpopularnija paradigma o univerzalnosti ljudske ličnosti nezavisne od kulture ili/i jezika, jeste model petofaktorske strukture (Kaprara i Červone, 2003, s.107; Smederevac i Mitrović, 2006, s.187). Postoje dva prisupa istraživanju ljudskih univerzalija: “emicki“ i “eticiki“. „Etic-pristup“ podrazumeva „uvoz“ strukturalnih testova iz drugog jezika i druge kulture (NEO-PI-R, Koste&MekKrija), jednostavno prevođenje i neposrednu primenu, dok se u „emic-pristupu“ najpre iz opšte leksikografije formira psihološki rečnik dotičnog jezika, sprovedu faktorsko-analitička istraživanja, pa se tek onda konstruiše merni instrument-test za profesionalnu upotrebu u okviru istraživanja ličnosti u kontekstu leksičke hipoteze. Iz brojnih istraživanja (najčešće studentska populacija), takođe znamo da „etic-pristup“ doslednije potvrđuje strukturne univerzalije, uz problem nepotpune faktorske replikatibilnosti i posebno, nepouzdanosti skala (Knežević i saradnice, 2004, s.44).

Naše istraživanje (uzorak sačinjavaju muškaraci N=2247 i žene N=2009, uzrast 17-60 godina, AS=31.52, SD=12.36) ne samo što potvrđuje nalaze Kneževića i saradnica, već i nedvosmisleno pokazuje da je NEO-PI-R, sa nivoa aspekata, praktično psihometrijski neupotrebljiv na opštoj, neakadskoj populaciji: kod sedam od 30 aspekata standardna greška merenja je veća od varijanse pravog skora (pravi skor manji od 51% ukupnog), narednih 10 manje od 70%, devet aspekata leži između 70% i 80%, dok samo četiri aspekta pokrivaju više od 80% ukupnog skora, tri aspekta (E3-asertivnost, O4-akcija i A4-preduzimljivost) loše prepokrivaju svoj domen, a 68 (28%) stavki je nekvalitetno (značajna ispodprosečna projekcija na zajednički predmet merenja).

Zaključak „Etic-pristup“ ima za posledicu nepouzdanu, pa samim tim i nevalidnu testove ličnosti, dakle, neupotrebljive za profesionalnu psihološku praksu. Rešenje: Budući da je „emic-pristup“ u srpskom jeziku neekonomičan predložimo modifikovani „etic-pristup“ dodavanjem novih

stavki, uz uzastopnu proveru pouzdanosti, dok se ne postignu zadovoljavajuće metrijske karakteristike (Apro-Bakai i saradnici, 2008, s.228; Kostić i Hedrih, 2006, s.55).

Ključne reči: etic-emic pristup, NEO-PI-R.

5. OSOBINE LIČNOSTI I INTENZITET PAŽNJE

Slavko Milojković

Nacionalna služba za zapošljavanje, Niš

Poznato je iz svakodnevnog iskustva da postoje ljudi koji su druželjubivi, otvoreni, tragaju za uzbuđenjima, bave se mnogim aktivnostima, a opet, nasuprot njima, postoje i ljudi koji su zatvoreni, povučeni, ne vole iznenađenja. Takođe, postoje i ljudi sa “slabim živcima”, odnosno osobe koje su obično anksiozne, zabrinute, sa obilnim telesnim reakcijama u neprijatnim ili stresnim situacijama koje se veoma teško smire nakon takvih doživljaja. Nešto ređe imamo prilike da sretnemo i osobe koje su bezosećajne, okrutne, ne obaziru se na opasnost. Smatra se da su ove karakteristike ljudi uslovljene genetskim faktorima odnosno svojstvima njihovog nervnog sistema. Upravo ove tri grupe ljudi odgovaraju Ajzenkovom dimenzionalnom konceptu, koji govori o tri tipa ličnosti raspoređenih po dimenzijama: ekstroverzija-introverzija, neuroticizam-emocionalna stabilnost i psihoticizam-normalnost. Zanimljivo je ispitati da li ovakve karakteristike ljudi mogu da utiču na njihovu koncentraciju, odnosno usredsređenost psihičke aktivnosti, odnosno, da li će se ove karakteristike ljudi odraziti na efikasnost njihove pažnje.

Mnogobrojne draži koje dolaze iz različitih čulnih sistema nastoje da budu primljene i procesirane, ali samo neke od njih budu obrađene. Razlog tome je ograničenost kapaciteta našeg sistema za procesiranje informacija, pa je zato neophodno da u tom sistemu neka jedinica ili blok vrši filtriranje tih draži. Kako smatra Lurija, psihički procesi predstavljaju složene funkcionalne sisteme koji nisu usko lokalizovani, već se ostvaruju uz istovremeno učešće kompleksnih moždanih aparata (Lurija A.R. 1983). Psihička funkcija koja je zadužena ili odgovorna za filtriranje ili modeliranje prispelih draži jeste pažnja. Znači, pažnja potpomaže tačno i brzo procesiranje i nastoji da se ono održi u toku vremena.

U ovom istraživanju koje je sprovedeno na prigodnom uzorku od 111 ispitanika, starosti od 19 do 23 godine, ispitivano je da li i u kojoj meri su dimenzije ličnosti: ekstroverzija-introverzija, neuroticizam-emocionalna stabilnost i psihoticizam-normalnost, povezane sa pažnjom. Na osnovu dobijenih rezultata, može se zaključiti da intenzitet pažnje ne zavisi od ovih dimenzija ličnosti, što samo potvrđuje shvatanje da je pažnja nezavisan psihički sistem koji je kontrolisan određenim moždanim strukturama.

Ključne reči: dimenzije ličnosti, intenzitet pažnje, procesiranje informacija.

6. EMOCIONALNI PROFIL I LOKUS KONTROLE KOD UČENIKA I STUDENATA⁶

Zorica Marković, Vladimir Hedrih, Milica Milojević
Filozofski fakultet, Niš

Cilj ovog rada bio je ispitivanje povezanosti između emocionalnog profila i lokusa kontrole kod mladih. Ispitivanje je sprovedeno na uzorku od 265 ispitanika. Uzorak su činili učenici više niških srednjih škola, kao i studenti različitih fakulteta Univerziteta u Nišu. Za dobijanje podataka o emocionalnom profilu korišćen je Plučikov indeks emocija (PIE-JRS), dok su za pribavljanje podataka o lokusu kontrole korišćene skale za ispitivanje lokusa kontrole iz Upitnika o organizacionoj kulturi mladih autora B. Čukića, N. Majstorovića i M. Franceško. Plučikov indeks emocija daje podatke o vrednostima na osam bazičnih emocija i to inkorporaciji, zaštiti, orijentaciji, lišenosti, odbacivanju, agresiji, istraživanju i reprodukciji. Pored toga daje i podatke na biasu, tj. skali koja meri sklonost davanju socijalno poželjnih odgovora. Skale kojima se ispituje lokus kontrole daju podatke o tome u kojoj meri je ispitanikov lokus kontrole bliži spoljašnjem ili unutrašnjem lokusu kontrole, generalno, kao i posebno u 5 različitih oblasti. Rezultati su pokazali na niz povezanosti između lokusa kontrole i emocionalnog profila – dobijena je povezanost generalnog lokusa kontrole sa inkorporacijom, reprodukcijom, lišenošću i agresijom. Ispitanici sa višim skorovima na inkorporaciji i reprodukciji pokazuju tendenciju ka unutrašnjem lokusu kontrole, dok ispitanici sa višim skorovima lišenosti i

⁶ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

agresiji pokazuju tendenciju ka spoljašnjem lokusu kontrole. Kada su u pitanju pojedinačni aspekti lokusa kontrole, ove povezanosti ponovo se pojavljuju na 3 od 5 aspekata lokusa kontrole i to razumevanje i pomoć, materijalna sigurnost i zarada, dok na preostala dva aspekta (karijera i profesionalni ugled) ove veze nisu dobijene.

Ključne reči: *Plućik, emocionalni profil, lokus kontrole, učenici, studenti, PIE*

7. INDIVIDUALNE RAZLIKE IZMEĐU LIČNOSTI

Mucereme Rusi, Gordana Stankovska
Institut za psihologiju, Skoplje

Postojanje individualnih ljudskih bića pokreće dve grupe problema za psihologa.

Prva se sastoji od problema razlika između individua i između skupina ili klasa individua. Druga grupa problema tiče se fenomena individualnosti i postojanja ja (self). U praksi ovi problemi nisu podeljeni.

Izraz individualne razlike je verovatno najopštiji izraz koji se odnosi na proučavanje svih onih načina na koje se pojedinci relativno permanentno razlikuju.

Ličnost se ponekad odnosi na sve individualne funkcije, uključujući intelekt, emocije, socijalno ponašanje, itd."Ličnost" upotrebljavamo da bismo naznačili ono po čemu se ljudi međusobno razlikuju, kao i ono što je zajedničko.

Intelektualne sposobnosti je takodje termin širokog značenja, a odnosi se na funkcije mišljenja i rasudjivanja. Ove sposobnosti su najdetaljnije proučavane upravo sa stanovišta individualnih razlika.

Kognicija, konacija i afekat, prilično dugo se upotrebljavaju u psihologiji i označavaju takve aktivnosti duha i intelekta, kao što su opažanje, mišljenje, jezik, pamćenje, potrebe, želje, nagoni, motivi, osećanja i emocije.

Ključne reči: *ličnost, razlika, intelegencija, kognicija, konacija, afekat.*

8. KAKO UHVATITI LAŽOVA? (Romska perspektiva)

Aleksandra Kostić
Filozofski fakultet, Niš

Verovatno ne postoji čovek koji nikada nije slagao i koji nikada nije bio žrtva laganja. Pod laganjem se podrazumeva nenajavljeno, namerno, svesno *sakrivanje* ili *falsifikovanje* informacija da bi se obmanuo sagovornik. Pošto je laganje sastavni deo socijalnog života, svako od nas, zapravo, želi da na vreme otkrije laž, prepozna neiskreno ponašanje sagovornika i adekvatno reaguje. Sa druge strane, svako od nas priželjkuje da njegova laž uspe. Ako je tako, svako od nas bi trebalo da bude u stanju da napravi razliku između iskrenog i neiskrenog ponašanja. Takva distinkcija, verovatno, počiva na postojanju *predstave* o uobičajenom verbalnom i neverbalnom ponašanju lažova.

U istraživanju koje je saopšteno u ovom radu, proučavane su predstave o verbalnim i neverbalnim znacima laganja, koje su sagledane iz romske perspektive. Ispitanici romske nacionalnosti, oba pola (po 30), podeljeni u dve starosne grupe, zamoljeni su da odgovore na pitanja u upitniku, birajući alternativu koja je najbolje odslikavala njihovo uverenje o određenom aspektu ponašanja lažova. Korišćen je upitnik Čarlsa Bonda koji je napravljen za trans-kulturalno istraživanje predstava o laganju u 75 zemalja (The Global Deception Research Team, 2006). Primena ovog upitnika je bila relativno jednostavna, a pitanja razumljiva ispitanicima iz ove populacije. Rezultati istraživanja su pokazali da Romi imaju stereotipe o ponašanju lažova. Najveći broj njih je smatrao da se lažovi ponašaju nervozno, da pokušavaju da budu ozbiljniji nego obično, da su njihove priče pune rupa, da pričaju opširnije nego obično. Romi su, takođe, saopštavali da lažovi mucaju, mlataraju rukama, često menjaju položaj tela, više se dodiruju i manje gledaju u oči sagovornika. Kada su upitani ko češće laže: Rom ili Srbin, odgovarali su „podjednako“. Postojale su statistički značajne razlike u nekim aspektima stereotipa o lažovima kod starijih i mlađih Roma, kao i kod muškaraca i žena.

Ključne reči: laganje, stereotipi.

9. STAVOVI PREMA DRUŠTVENO VAŽNIM PITANJIMA KOD STUDENATA RAZLIČITIH PROFESIONALNIH USMERENJA⁷

Milica Tošić, Natalija Dimitrijević, Dušan Todorović, Snežana Stojiljković
Filozofski fakultet, Niš

Stav se definiše kao trajno pozitivno ili negativno vrednovanje ljudi, objekata ili ideja. Stav je, prema Olportu, trajna mentalna, odnosno neuralna spremnost stečena na osnovu iskustva koja vrši direktivni ili dinamički uticaj na reagovanje pojedinca na određene objekte. Stav je, dakle, naučena predispozicija pojedinca da reaguje na dosledan način prema određenom objektu (ili klasi objekata) i uključuje spremnost na akciju.

Predmet ovog rada predstavljaju stavovi mladih prema društveno važnim pitanjima i problemima. Preciznije, ovo je deo šireg istraživanja koje je imalo za cilj da utvrdi u kojoj meri se studenti različitih profesionalnih usmerenja razlikuju s obzirom na neke karakteristike ličnosti, životne stilove i stavove. Ispitivanje je sprovedeno na neslučajnom prigodnom uzorku, kojim je obuhvaćeno 250 studenata sa pet fakulteta Univerziteta u Nišu, i to: Filozofski fakultet (Psihologija i Pedagogija), Građevinsko-arhitektonski fakultet, Medicinski fakultet, Prirodno-matematički i Pravni fakultet. Za potrebe istraživanja autori su napravili upitnik koji sadrži 20 tvrdnji koje se odnose na mišljenja i stavove prema aktuelnim i društveno relevantnim pitanjima, kao što su: prava žena, seksualne slobode, stav prema obolelima od HIV-a, hendikepiranim osobama, psihičkim bolesnicima, verska i etnička tolerancija, zaštita životne sredine, nuklearno naoružanje.

Rezultati istraživanja pokazuju da postoje statistički značajne razlike u stavovima studenata različitih fakulteta prema pravima žena, prema osobama obolelim od HIV-a, prema osobama lečenim od psihičkih bolesti i u stavovima prema seksualnim slobodama. Nalazi upućuju na to da studenti prirodno-matematičkih i tehničkih nauka imaju izraženije negativne stavove prema pomenutim pitanjima u poređenju sa studentima društvenih nauka, što može predstavljati izvor društvenih predrasuda.

⁷ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

Ključne reči: stavovi, društveno važna pitanja, profesionalno usmerenje, studenti.

RAZVOJNA PSIHOLOGIJA

1. ŽIVOTNI STILOVI SREDNJOŠKOLACA⁸

Marija Tomić, Jelisaveta Todorović, Dejan Georgiev
Filozofski fakultet, Niš

Cilj ovog istraživanja bio je ispitivanje stepena prihvaćenosti pojedinih životnih stilova kojima teže učenici srednjih škola (ekonomska, elektrotehnička, medicinska i gimnazija) u Nišu. Ispitivanjem je obuhvaćeno deset životnih stilova, od kojih svaki operacionalizuje jednu vrednosnu orijentaciju i svaki je predstavljen jednim kratkim celovitim opisom. Istarsživanje je sprovedeno tokom meseca februara 2007. godine na uzorku od 200 učenika treće godine srednjih škola u Nišu (117 devojaka i 83 mladića). Za ispitivanje preferencija životnih stilova korišćen je upitnik koji je konstruisao Dragan Popadić. Među ispitanicima u ovom istraživanju se, kao najpopularniji i najpoželjniji, izdvojio porodično-sentimentalni stil života. Odabralo ga je nešto više od trećine ispitanika (35.5%). Sledeći po popularnosti su utilitarni stil, za koji se opredelilo nešto više od četvrtine ispitanika, njih 53 (26.5 %) i hedonistički stil, za koji se opredelio skoro svaki sedmi ispitanik (14.5 %). Kao najmanje popularni u ovom istraživanju se izdvajaju religijsko-tradicionalni (22 %), za njim slede saznajni (16.5 %) i orijentacija na popularnost (15.5 %). Dobijeni rezultati u ovom istraživanju se delimično poklapaju sa istraživanjima, ranije sprovedenim, među srednjoškolskom populacijom (Popadić, 1995). U oba istraživanja porodično-sentimentalni i utilitarni stil su najčešće preferirani stilovi.

Ključne reči: životni stil, porodično-sentimentalni stil, utilitarni stil, hedonistički stil, religijsko-tradicionalni stil, saznajni stil, orijentacija na popularnost.

⁸ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

2. PROCENA VREDNOSNIH ORIJENTACIJA RODITELJA I PREDSTAVA O SEBI⁹

Dejan Georgiev, Jelisaveta Todorović, Marija Tomić
Filozofski fakultet u Nišu

U ovom istraživanju osnovni cilj bio je da se utvrdi da li postoji povezanost vrednosnih orijentacija roditelja (koje su u osnovi njihovih vaspitnih ciljeva) i predstave o sebi srednjoškolaca iz Niša. Ispitivanjem je obuhvaćeno 15 vaspitnih ciljeva koji se uglavnom smatraju poželjnim ishodom vaspitanja, u čijoj osnovi se nalaze dve međusobno suprotstavljene vrednosne orijentacije – autonomna i konformistička. Istraživanje je sprovedeno tokom meseca februara 2007. godine, na uzorku od 200 učenika III godine srednjih škola u Nišu (117 devojaka i 83 mladića), primenom adaptirane verzije Konove skale vrednosnih orijentacija roditelja (Parental Value Scale, Kohn u adaptaciju S.Stojilković i J.Todorović) i skale self-koncepta G. Opačića. Rezultati pokazuju da su ispitanici procenili kao najpoželjniji cilj koji majke preferiraju u vaspitanju svoje dece “Pristojan/na je u društvu i lepo je vaspitan/na (konformizam)”, a kao najmanje poželjan “Vodi računa o sebi i “gleda svoja posla” (orijentacija ka sebi)“. Takođe, ispitanici su procenili kao najpoželjniji cilj koji otac preferira u vaspitanju “Sluša roditelje i odan/a je porodici (konformizam)“, a kao najmanje poželjan “Uredan/na je i doteran/na, vodi računa o svom izgledu (orijentacija ka sebi)“. Ispitanici su procenili da roditelji u vaspitanju, kao važniju vrednosnu orijentaciju izdvajaju konformizam u odnosu na autonomiju. Najniže rangirana je orijentaciju ka sebi. Rezultati, dobijeni ovim istraživanjem takođe, pokazuju da su ispitanici, kao najvažniji aspekt predstave o sebi izabrali socijalnu evaluaciju. Visoko je rangiran i telesni izgled. Kao najmanje značajan aspekt predstave o sebi izabrana je emocionalnost–racionalnost. Ispitivane su i razlike procenjenih vrednosnih orijentacija roditelja s obzirom na pol ispitanika, vrstu škole, stepen formalnog obrazovanja roditelja i školski uspeh ispitanika. Velika sličnost u izboru vrednosnih orijentacija kod oba roditelja govori da oni smatraju slične osobine i ponašanja poželjnim kod svoje dece. Ovome svakako doprinose važnost, značaj i poželjnost određenih vrednosti u datom društvu. Ovakvi rezultati, nisu u skladu sa ranijim istraživanjima u našoj zemlji

⁹ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

(Pjurkowska – Petrović i Ševkušić, 1996; Stojiljković, 2005), u kojima je procenjeno da roditelji više nastoje da kod svoje dece razviju karakteristike autonomne ličnosti nego konformističke.

Ključne reči: vrednosne orijentacije, vaspitni ciljevi, predstava o sebi, autonomija, konformizam, adolescenti.

3. AFEKTIVNA VEZANOST STUDENATA U GRADOVIMA BIVŠE SFRJ

Tatjana Stefanovic-Stanojević, Jasmina Nedeljković
Filozofski fakultet, Niš

Motiv za istraživanje je pretpostavka o postojanju kroskulturnih razlika među mladim ljudima u gradovima, danas različitih država (Republike Srpske, Makedonije i Srbije), a nekada zajedničke: SFRJ. Pretpostavivši da su tranziciona dešavanja tokom devedesetih različito obeležila generacije koje su tada odrastale, odlučile smo da u tri grada bivše SFRJ, na dostupnim uzorcima proverimo postojanje eventualnih razlika u jednom od relevantnih aspekata: kvalitetu afektivne vezanosti.

Uzorak su činili studenti i studentkinje (N=247) iz Banja luke, Skoplja i Niša. Primenjen je instrument za procenu kvaliteta afektivne vezanosti (UPIPAV-R, Hanak, 2004) i Lista osnovnih socio-demografskih podataka.

Rezultati potvrđuju očekivanje da postoje razlike između domaćih i inostranih distribucija, upozoravajući na porast procenta bojažljivo afektivno vezanih subjekata. Takođe, rezultati potvrđuju očekivanje da postoje razlike i između uzoraka u testiranim gradovima. Dobijene razlike nastojale smo da protumačimo u odnosu na različitost konteksta u kome su mladi odrastali. Pre svega, u Banjoj luci, za razliku od Skoplja i Niša, nije najzastupljeniji sigurni obrazac afektivnog vezivanja, već preokupirani, što je u skladu sa mogućim prezaštićivanjem dece zbog rata. U Skoplju je izbegavajući obrazac izraženiji, nego u preostala dva grada, što se može objasniti proevropskim trendom osamostaljivanja i insistiranja na uspehu koji je samo u Skoplju i mogao da dođe do izražaja, budući da nije bilo dramatičnijih dešavanja. I na kraju, u Nišu, izraženiji nego u drugim gradovima je bojažljivi obrazac afektivnog vezivanja što je verovatno u

skladu sa haotičnom situacijom (bombardovanje, galopirajuća inflacija..) kojoj su i roditelji i deca tokom devedesetih bili izloženi.

***Кljučне речи:** tranzicija, gradovi bivše SFRJ , obrasci afektivnog vezivanja.*

4. TRETMAN USAMLJENOSTI ADOLESCENATA TRENINGOM KOMUNIKACIONIH VEŠTINA

Radmila Milovanović
Pedagoški fakultet, Jagodina

Усамљеност је емоционално стање у коме особа има снажан доживљај социјалне искључености, изолованости и отуђења од других људи (Carter M., 2000). Психолошка и друга истраживања али и искуство свих који раде са адолесцентима несумњиво потврђују чињеницу да се усамљеност у адолесценцији изразито негативно одражава на све аспекте развоја личности и да чини живот адолесцента празним и несрећним. Осим тога, потреба за редукцијом доживљаја често неподношљиве празнине, бесмисла и несреће гони усамљене адолесценте да потраже решења развијајући све облике зависности и психосоцијалне патологије. Њима је несумњиво потребна помоћ. Овај рад представља приказ „ примењене психологије“ у раду са адолесцентима узраста од 15 до 20 година. Рад се одвија у три етапе. Прва етапа се може назвати дијагностичка или истраживачка. Она има за циљ да се идентификују актуалне тешкоће у искуству адолесцента. У том циљу адолесцентима се задаје упитник са понуђеним одговорима типа „ Често пијем алкохол“ или „ Имам проблем да нађем пријатеље“ или „ Усамљен сам „ Често се преједам“ итд. У другој фази, на основу одговора класификују се испитаници по типу тешкоћа и додатним упитником прикупљају се остали релевантни подаци; У трећој фази организује се групни рад са циљем пружања помоћи у превазилажењу идентификованих тешкоћа. Постоје, дакле, три конкретна циља оваквог начина рада: 1) да се идентификују тешкоће у искуству адолесцента, посебно у контексту овог рада, они који осећају усамљеност 2) да се издвоје адолесценти који се декларишу као усамљени и да се прикупе додатни подаци о типу њихове усамљености, и да се 3) осмисли и реализује помоћ адолесцентима

У првој фази обухваћен је узорак од 300 испитаника (испитаници су студенти: педагошки ф. у Јагодина, медицински ф.у Београду, уметнички у Крагујевцу и висока медицинска школа у Њуприји) на узрасту од просечно (АС 19 година и 8 месеци ; Н 258-86% женског пола). За прикупљање података коришћен је упитник за идентификацију тешкоћа адолесцената и упитник за идентификацију типа усамљености. У обради података издвојени су упитници испитаника који су се декларисали као усамљени а) са другим тешкоћама и б) без других тешкоћа . Усамљених под а) испитаника је било 89 (29%) а под б) 41 (14%) укупно 130 или 43%. Анализом упитника којим се настоји да се идентификује узрок усамљености дошло се до закључка да је велика већина усамљених испитаника усамљена због недостатка комуникационих вештина 92 од 130 испитаника (70%). Свим испитаницима је понуђен третман њихових тешкоћа у овом случају осећања усамљености путем тренинга комуникационих вештина у облику групног рада. Позиву се одазвало 28 од 130 испитаника (све женског пола). Ни једна од испитаница у почетку третмана није имала момка или пријатељицу, нису излазиле и време су углавном проводиле у кући саме или са укућанима, и имале су по сопственом доживљају „ много тешкоћа у контакту са људима“. Тренинг комуникационих вештина се одвијао у две групе од по 14 адолесцената у трајању од почетка марта до краја јуна текуће године са динамиком од по једног сусрета (4 сата) недалеко и по програму који је осмислио сам аутор а који се ослања на теорије комуникације и Гешталт терапијске принципе групног рада. Тренинг обухвата увежбавање посматрања других људи и постизања свесности о личним теоријама о људима, самопредстављање, креирање личног дизајна, свесност о томе како их други виде, самокорекцију, успостављање контакта са другима, вођење разговора, активно слушање итд). Већ у току третмана дошло је до веома живе групне динамике и успостављања пријатељских веза између чланова група, 18 њих је нашло пријатељице с којима су кренуле да излазе а две су нашле момка (што је прослављено у групи). На крају третмана евалуациони упитник је потврдио да је третман довео до веома позитивних резултата у повећању осећања сигурности у контакту са другима и смањењу доживљаја усамљености код свих учесника групног рада.

И на крају, важно је још напоменути, обрадом добијених података и њиховим поређењем са подацима добијеним на сличном узорку адолесцената из ранијих година види се забрињавајући тренд

пораста не само усамљености већ и свих друг их облика психичких тешкоћа и њихових манифестација у популацији адолесцената што захтева много више „примењене психологије“.

Ključne reči: usamljenost, adolescencija, komunikacione veštine.

5. ZANEMARIVANJE DECE U PORODICI, PARAMETRI I POSLEDICE¹⁰

Jelisaveta Todorović, Maja Stojanović, Svetlana Mančić
Filozofski fakultet, Niš

Ovaj rad se bavi izdvajanjem različitih manifestacija zanemarivanja dece i posledicama koje nastaju u psihofizičkom razvoju, kao i sagledavanjem porodičnih odnosa koji u celini doprinose pojavi zanemarivanja dece. Zanemarivanje ili zapostavljanje predstavlja takav odnos prema potrebama ili ličnosti deteta, kojim se čine propusti ili omaške u zadovoljavanju osnovnih bioloških potreba i ne uvažava ličnost deteta. U savremenom društvu zanemarivanje potreba deteta predstavlja neadekvatan i štetan odnos i sa aspekta posledica koje ima za razvoj može se smatrati vidom nasilja. Poznato je da su fizički i psihološki znaci zanemarivanja veoma slični indikatorima nasilja (Milosavljević, M. Nasilje nad decom, 1998). Osnovne forme zanemarivanja su fizičko, obrazovno, zdravstveno i emocionalno, kao i neadekvatan nadzor, eksploatacija i napuštanje deteta (Rečnik socijalnog rada). Prema podacima Centra za socijalni rad, među različitim vidovima zlostavljanja dece, najbrojnije je grubo zanemarivanje. Zabeležen je 21 slučaj u prošloj godini, mada radnici Centra izjavljuju da je faktičko stanje mnogo gore, jer se podaci prikupljaju prema unapred definisanim parametrima i ono što se ne uklapa se i ne prikazuje u zvaničnim izveštajima. Međutim, to ne znači da različite varijacije zanemarivanja, eksploatacije, neadekvatnog nadzora nisu daleko više prisutne u opštoj populaciji. U praksi centara za socijalni rad ne postoje definisani stručni standardi za otkrivanje, dijagnostiku i tretman zlostavljane i zanemarivane dece. Procena parametara zanemarivanja dece, naročito sa aspekta sistemskog pristupa porodici, trebalo bi da omogući, kroz intervju

¹⁰ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

sa detetom i porodicom, bolju dijagnostiku i nadamo se kvalitetniju intervenciju organa starateljstva.

***Ključne reči:** zanemarivanje dece, zastoje u psihofizičkom razvoju, porodični odnosi.*

6. EMPATIJA KOD SREDNJŠKOLACA SA UMETNIČKIM SKLONOSTIMA

Janko Međedović
Filozofski Fakultet, Niš

Istraživanja u psihologiji umetnosti pokazala su da je empatija značajan činilac u recepciji umetničkog dela i generisanju estetskog doživljaja. Ona predstavlja komunikacioni element koji omogućava razumevanje dela i uspostavljanje kontakta između publike i autora. Jedno od pitanja koje se postavlja pri koncepciji empatije kao dekompozicije selfa, jeste njena uloga u kreativnom procesu, odnosno, da li empatički potencijal prevazilaženja razlika između selfa i ne-selfa čini deo stvaralačkih procesa.

Ovo istraživanje je inicijalni pokušaj da se pruži jasniji uvid u to pitanje. Odabrali smo da poredimo srednjoškolsku decu koja pohađaju umetničku školu sa decom koja idu u tehničku školu. Empatija je ispitivana pomoću četvorofaktorskog modela operacionalizovanog IRI testom. Ispitana je, takođe, bazična struktura ličnosti (Ajzenkov EPQ inventar), u nameri da se empatija poveže sa širim prostorom ličnosti.

Rezultati istraživanja govore da su deca koja idu u umetničku školu postigla značajno veće skorove na skalama fantazije i empatičke brižnosti. Teorijski posmatrano, skala fantazije se u najvećoj meri i može povezati sa kreativnošću. Deca iz tehničke škole su postigla veće skorove na skali preuzimanja uloga, što je indikator dobre socijalizacije i socijalne zrelosti. Nema značajnih razlika u bazičnoj strukturi ličnosti, kao ni doslednih veza između bazične strukture i empatije. Takođe, struktura empatije se razlikuje u ove dve grupe. Kod dece koja idu u tehničku školu interkorelacije faktora empatije su sistematske i značajne, dok takvih korelacija u drugoj grupi nema.

***Ključne reči:** empatija, kreativnost, bazična struktura ličnosti.*

7. KA NOVOM TEORIJSKOM KONCEPTU EMPATIJE

Janko Međedović
Filozofski Fakultet, Niš

U proučavanju empatije postoje velike razlike autora u konceptualizaciji pojma, pa tako i u njenoj operacionalizaciji i merenju. Da bi se postojeće stanje u istraživanju empatije ilustrovalo, u radu se istorijskim redosledom navode različiti koncepti empatije i njenog empirijskog istraživanja: preko psihologije umetnosti i socijalne psihologije, tretiranja empatije kao emocionalne indukcije, uloga empatije u moralnom razvoju, neurofiziološke osnove empatije, do najnovijih teorija poput "hipoteze zajedničkog agregata." Od razmatranih konstrukata, posebna pažnja se posvećuje kritici četvoro-faktorskog modela Marka Dejvisa, kao jednom od najšire primenjivanih u istraživanjima empatije.

Kako se svim postojećim modelima zamera redukcionistički pristup i svodivost empatije na bazičnije konstrukte, traži se *differentia specifica* ovog fenomena, kako bi konstrukt mogao da samostalno opstane. Predlaže se holističko i integrativno posmatranje empatije, kao globalnog fenomena ličnosti i njeno operacionalizovanje preko pojmova selfa i identiteta. Kada se ona definiše na ovaj način, razmatraju se posledice ovakvog koncepta na izučavanje empatije i to u tri sfere: 1. teorijske posledice (mogućnost diferenciranja empatije u odnosu na srodne pojmove 2. metodološke posledice i 3. mogućnosti za nova istraživanja empatije, sa naglaskom na njenu ulogu u kreativnim procesima i u formiranju duhovnih doživljaja i iskustava.

Ključne reči: empatija, teorije empatije, self, identitet.

8. MEDIJI I SEKSUALNOST

Vesna Anđelković
Filozofski fakultet, Niš

Komunikacija koja se ostvaruje preko televizije, videa i interneta nesumnjivo ima značajnu ulogu u oblikovanju seksualne kulture i seksualnosti. Najpre, ovaj vid komunikacije redukuje njihovo kulturološko i

individualno potiskivanje. Takođe, u njemu se mogu izraziti i razviti mnogi aspekti seksualnosti, bez straha od posledica iz "realnog sveta". U tom smislu, mogućnost da se bez zabrana, straha i neprijatnosti izraze seksualne želje, fantazije ili seksualna orijetacija, verovatno i doprinosi da se tako često poseže i da se ponovo i ponovo vraća medijima. Istovremeno, oni donose novu dimenziju intimnosti, u kojoj dominira simboličko i imaginarno, a ne realno. Tako, prisustvo novog područja seksualnog iskustva i eksperimentisanja između fantazije i akcije, otvara mnoštvo pitanja, među kojima se posebno izdvaja pitanje granica i položaj osobe u seksualnoj interakciji.

Ključne reči: mediji, seksualnost

9. OBRAZOVANJE PSIHOLOGA IZ UGLA RAZVOJNE PSIHOLOGIJE

Tatjana Stefanović-Stanojević
Filozofski fakultet, Niš

Deo impresivnog korpusa znanja i veština koje tokom studiranja stiču studenti psihologije je i predmet – razvojna psihologija. U želji da proverimo koliko je od stečenih znanja primenljivo i operacionalizovano, analizirali smo dva fenomena važna za različite razvojne periode: shemu postojanog objekta i operacije koje se razvijaju u fazi konkretnog mišljenja.

Budući da je formiranje kategorije objekta jedan od odlučujućih uslova daljeg, kako intelektualnog, tako i emocionalnog razvoja jednogodišnjaka, na uzorku od 100 porodica koje imaju decu starosti od 10-12 meseci, proveravali smo da li su igre kojima se podstiče razvijanje kategorije objekta među favorizovanima. Pored toga što rezultati potvrđuju da ova igra nije među omiljenim igrama roditelja i dece, upozorava i podatak da roditelji favorizuju igre u kojima su deca pasivna.

Razvoj operacija iz faze konkretnog mišljenja (serijacije, klasifikacije, konzervacije) pospešuje se sadržajima većine predmeta namenjenih prvacima. Ali, sadržaj novouvedenog predmeta, predmeta veronauke sa idejom o bogu kao svemogućem, a nevidljivom, nekompatibilan je sa konceptom konkretnih operacija i otuda potencijalno ugrožava formiranje sistema u dečjim glavama. Podaci su dobijeni od školskih psihologa (N=14).

Ne nameravajući da na osnovu ovako malih uzoraka i metodološki nedovoljno preciznih istraživanja donosimo ikakve zaključke, čini nam se umesnim da samo podsetimo da bi obrazovanje budućih psihologa uz brojne informacije i još brojnije baterije testova, trebalo da sadrži i uputstvo za praktičnu primenu istog.

Ključne reči: razvojna psihologija, kategorija objekta, veronauka, konkretne operacije.

10. THE RELATIONSHIPS BETWEEN GENDER ROLES, DIGIT RATIO, MIDDLE PHALANGES HAIRINESS AND SCHOOL SUCCESS ¹¹

Milkica Nešić
Faculty of Medicine, Niš,

Snežana Vidanović, Vladimir Nešić
Faculty of Philosophy, Niš

Uljarević Mirko, Nenad Pejčić
Faculty of Medicine, Niš

The purpose of this study was to investigate the possible correlations between gender roles, absolute finger lengths, ratios between the length of the 2nd or index finger and the 4th or ring finger (2D:4D), middle phalanges hairiness and school success. The pupils from secondary school of both sex (N=435), aged 15–19 years, participated in the investigation. Pupils completed the Bem Sex-Role Inventory. The absolute finger lengths were measured by nonius, middle phalanges hairiness or hairless was detected by inspection with magnifying glass and marks in the Serbian language and the mathematics were recorded in these examinees. The marks in Serbian language positively correlated with femininity, but negatively with androgyny, whereas marks in mathematics positively correlated with

¹¹ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

androgyny. Absolute finger lengths negatively correlated with femininity and the marks in Serbian language and mathematics, but positively with masculinity and androgyny. 2D:4D of the right hand positively correlated with femininity, but 2D:4D of the left hand negatively correlated with androgyny. The index finger hairiness of the right hand positively correlated with androgyny and negatively correlated with femininity. Also, negative correlation between the marks in mathematics and of the middle phalanges hairiness of index finger and third finger of the right hand and positive correlation between the marks in Serbian language and D2:D4 of the left hand were found. Our results showed the relationships between morphological and psychological markers of gender differences.

Keywords: gender roles, digit ratio, middle phalanges hairiness, school success.

KLINIČKA PSIHOLOGIJA

1. DEČJI IMAGINARNI PRIJATELJ¹²

Snežana Vidanović
Filozofski fakultet, Niš

Najčešće se dečji imaginarni prijatelji javljaju na predškolskom uzrastu i uglavnom nestaju oko šeste godine, sa formiranjem realnih prijateljstava. Dečji imaginarni prijatelji mogu biti u obliku duhova, likova iz romana ili filma, malih dečaka ili devojčica, čudovišta, životinja, ponekada i kao neobični predmeti. Mada neki roditelji pokazuju zabrinutost kada njihovo dete ima imaginarnog prijatelja, u većini slučajeva to predstavlja vid igre koju deca koriste u ovladavanju nekim, za dete važnim, emocionalnim problemom. Deca, takođe, mogu koristiti imaginarnog prijatelja da bi sa njim podelili neka skrivena strahovanja, brige vezane za njihove najbliže ili kao projekciju agresivnih i nedozvoljenih težnji .

Autor u radu pravi paralelu između prelaznog objekta, imaginarnog prijatelja i potrebe nekih adolescenata za idealizacijom filmske ili muzičke zvezde ili stvaranje bliskih internet prijatelja.

Ključne reči: imaginarni prijatelj, dete.

2. NASILJE U ALKOHOLIČARSKOJ PORODICI

Ljiljana Simonović
Gimnazija Bora Stanković, Vranje.

Disfunkcionalnost porodice alkoholičara izražava se sa izraženim nasiljem u bračnoj dijadi i odnosima između roditelja i dece. Verbalna agresija je značajno veća između supružnika u porodici alkoholičara

¹² Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

(60,5%), u odnosu na porodicu bez alkoholizma (10,2%). 9,8% porodica alkoholičara ima izraženo verbalno i fizičko nasilje u odnosu na nealkoholičarsku porodicu. Porodični alkoholizam izaziva značajno veće kažnjavanje dece od strane roditelja: majka (16,4%: 4,8%) u nealkoholičarskoj porodici, otac-alkoholičar (25,7%), u odnosu na oca-nealkoholičara (2,7%). Prvorodena deca su značajno više kažnjavana u porodici alkoholičara u odnosu na ostali red rođenosti. Izraženo fizičko i verbalno nasilje utiče da deca alkoholičara imaju izraženu zabrinutost za porodične odnose (76,5%:10,9%), osećanje nevoljenosti (17,7%:1,4%) i potrebu za psihološkom i psihijatrijskom pomoći, u odnosu na decu bez porodičnog alkoholizma.

***Ključne reči:** porodično nasilje, kažnjavanje dece, porodica alkoholičara*

3. STEPFAMILIIES: ISSUES AND IMPLICATIONS FOR PRACTITIONERS

Cecile Dillon (Svetislava Djuknić)

National University/Dillon Psychological Services, Huntington Beach CA

Over the years therapists have found that the increasing numbers of families in their caseloads are stepfamilies. The unique heterogeneous nature of stepfamilies based on their variable life histories and composition produces complex and often problematic interrelationships that distinguish stepfamilies from other family forms.

This workshop, applicable to all mental health professionals, will identify for therapists potential problem areas and suggest appropriate strategic interventions using family systems perspectives when working with this segment of population.

Based on published literature and the presenter's professional and personal experiences, covered issues will focus on current concepts and trends in treatment such as common expectations of all family members, ambiguity and transition of roles, and permeability of boundaries. The developmental stages and tasks of stepfamily integration and roadblocks to such will be delineated. Examples of presenting problems from single case studies, in addition to assessment guidelines will assist therapists identify signs and symptoms indicative of stepfamily treatment, ways to

conceptualize treatment plan, and use of variety of therapeutic interventions from the initial contact through the final phases of termination. Special concerns when working with the child, adolescent and the couple will be identified.

Ključne reči: stepfamilies, remarriage, divorce, stepchild.

4. EMPATIČNOST I ANKSIOZNOST NASTAVNIKA I VASPITAČA ZAPOSLENIH U ZAVODU ZA VASPITANJE DECE I OMLADINE¹³

Nela Stojadinović, Vesna Anđelković, Vladimir Nešić, Snežana Stojiljković
Filozofski fakultet, Niš

U radu se iznose rezultati istraživanja čiji je cilj bio ispitivanje razlika u izraženosti empatičnosti i anksioznosti između nastavnika i vaspitača koji rade u Zavodu za vaspitanje dece i omladine i nastavnika zaposlenih u osnovnoj školi. Pretpostavka sa kojom smo pošli u istraživanje bila je da deca iz Zavoda, osim teškoća u ponašanju, ispoljavaju specifične kognitivno-afektivne potrebe i da se to, između ostalog, odražava na kvalitet empatičnosti nastavnika i vaspitača koji rade sa njima. Takođe, pretpostavili smo da su nastavnici i vaspitači iz Zavoda u većoj meri izloženi stresogenosti na poslu. Pored navedenog, namera ovog istraživanja bila je i da se ispita priroda odnosa između empatičnosti i anksioznosti kod zaposlenih u vaspitno-obrazovnoj delatnosti.

Za procenu empatičnosti korišćen je Indeks interpersonalne reaktivnosti (IRI) Davisa, a za procenu anksioznosti Inventar anksioznosti – Forma Y (STAI- Form Y) Spielbergera. U istraživanju je učestvovalo 60 ispitanika, 30 iz Zavoda za vaspitanje dece i omladine (15 nastavnika i 15 vaspitača) i 30 nastavnika zaposlenih u osnovnoj školi.

Rezultati istraživanja pokazuju da uglavnom ne postoje značajne razlike u izraženosti empatičnosti i anksioznosti između nastavnika i vaspitača iz Zavoda i nastavnika koji rade u osnovnoj školi. Zapravo, od svih ispitivanih aspekata empatijske reagibilnosti i anksioznosti samo je

¹³ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva nauke republike Srbije u okviru rada na projektu 149062D.

empatijska fantazija značajno izraženija kod nastavnika i vaspitača iz Zavoda. Pokazalo se i da u razmatranju empatičnosti treba uzeti u obzir pol, a anksioznosti starosnu dob i bračni status.

Ključne reči : empatičnost, anksioznost, nastavnici.

5. EMOCIONALNI PROFIL OSOBA ZAVISNIH OD INTERNETA

Aleksandar Blagotić
Filozofski fakultet u Nišu

Predmet istraživanja predstavlja analiza emocionalnog profila osoba zavisnih od interneta. Osnovne emocionalne dimenzije prikazane su u skladu sa teorijom emocija Roberta Plučika. Uzorak se sastoji od 709 korisnika interneta (432 ispitanika muškog, 277 ispitanika ženskog pola), uzrasta od 16-58 godina.

Primenjeni instrumenti su: Jugoslovenska revizija i standardizacija Plučikovog i Kelermanovog (R. Plutchik & H. Kellerman) profila indeksa emocija –PIE-JRS (Kostić, 1997) i modifikovana verzija upitnika zavisnosti od interneta IAT (Internet Addiction Test) Kimberli Jang (Young, 1998). Obrada podataka se zasniva na analizi korelacija, kao i analizi razlika između subpopulacija, definisanih kategorijama demografskih varijabli. Rezultati su uglavnom potvrdili očekivane pretpostavke o povezanosti skala i subskala upitnika PIE-JRS i IAT, kao i razlika između subpopulacija definisanih demografskim varijablama.

Dobijene su statistički značajne razlike na svim emocionalnim dimenzijama PIE-JRS upitnika, izuzev na subskalama orijentacije i istraživanja. Osobe zavisne od interneta značajno duže vremena provode na internetu od neadiktivnih ispitanika. Uočene su brojne druge razlike koje idu u prilog adiktivnim ispitanicima: dominantan partnerski status, status zaposlenja, subjektivna procena zavisnosti, itd.

Ključne reči: internet zavisnici, emocionalni profil

6. MENTALNO ZDRAVLJE STUDENTA UNIVERZITETA U PRIŠTINI

Jelena Minić, Dušan Randelović, Dalibor Krstić
Filozofski fakultet u Prištini sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici

Na teritoriji Kosova i Metohije ne postoji institucionalna forma primarne mentalne zaštite studenata. U cilju pokretanja inicijative za osnivanjem besplatnog Psihološkog savetovališta za studente Univerziteta u Prištini, organizovano je istraživanje s ciljem da se utvrde potrebe za korišćenjem usluga savetovališta, podložnost stresu i nivo latentne agresivnosti ovih studenata, u odnosu na studente Univerziteta u Nišu.

Stratifikovani proporcionalni uzorak je činilo 500 studenata sa 10 fakulteta. Korišćen je Opšti test o stresu (Bensaba, S., 1998), Subskala sigma testa KON6 (Momirović, Wolf, Džamonja, 1992) i Upitnik konstruisan za potrebe istraživanja.

Rezultati pokazuju da su studenti Univerziteta u Prištini veoma podložni stresu, izraženo Opštim testom stresa (Bensaba, 1989) i podložniji su stresu u poređenju sa studentima Univerziteta u Nišu. Nivo latentne agresivnosti studenata nije veći od prosečnih vrednosti, kao ni od vrednosti latentne agresivnosti studenata Univerziteta u Nišu. Studenti koji žive u enklavama imaju nešto izraženiji nivo latentne agresivnosti. Studenti su podložniji stresu od studentkinja, ali su istovremeno manje latentno agresivni u odnosu na svoje koleginice. Potreba za osnivanjem savetovališta iskazana je u izuzetno visokom stepenu; iako je 61% ispitanika imalo potrebu da o svojim problemima razgovara sa psihologom, do sada je samo 12 % realizovalo tu potrebu. Stav prema psiholozima je pretežno pozitivan, a neutralan prema psihijatrima. Studenti koji do sada nisu imali potrebu da o svojim problemima razgovaraju sa psihologom u većoj meri su podložni stresu.

Ključne reči: agresivnost, podložnost stresu, Psihološko savetovalište.

IV konferencija Dani primenjene psihologije, 2008
– zbornik rezimea –

Za izdavača:

Momčilo Stojković, dekan

Programski odbor skupa:

Joviša Obrenović, predsednik, Snežana Stojiljković, Snežana Vidanović, Jelisaveta Todorović, Marina Hadži-Pešić, Zorica Marković, Ljubiša Zlatanović, Jelena Opsenica-Kostić

Organizacioni odbor skupa:

Vladimir Nešić, predsednik, Bojana Dimitrijević, Aleksandra Kostić, Tatjana Stefanović-Stanojević, Vesna Anđelković, Miroslav Komlenić, Vladimir Hedrih, Nebojša Milićević

Recenzenti:

Snežana Stojiljković, Snežana Vidanović, Joviša Obrenović, Bojana Dimitrijević, Tatjana Stefanović-Stanojević, Vladimir Hedrih, Blagica Zlatković

Prikupljanje i priprema materijala:

Milica Milojević

Softver za registraciju učesnika i prijavu radova:

Vladimir Hedrih

Kompjuterska oprema i prelom:

Vladimir Hedrih

Tiraž / Circulation:

150

ISBN 978-86-7379-168-5
